

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ**

ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ με αντικείμενο την εξέταση των επιπτώσεων στο δικαστικό σύστημα της εισαγωγής της τεχνητής νοημοσύνης (artificial intelligence).

Πρακτικά της τηλεσυνεδρίασης της 10^{ης} Ιουνίου 2021

Σήμερα, 10 Ιουνίου 2021, ημέρα Πέμπτη και ώρα 16:00 συνήλθε σε τηλεσυνεδρίαση, η Διαρκής Επιστημονική Επιτροπή με αντικείμενο την εξέταση των επιπτώσεων στο δικαστικό σύστημα, της εισαγωγής της τεχνητής νοημοσύνης (Artificial Intelligence), η οποία συστάθηκε και συγκροτήθηκε με τις υπ' αριθμ. 8056/5-2-2019 (ΦΕΚ τ. Β', 431/14.2.2019), 22522/18.3.2019 (ΦΕΚ τ. Β', 1040/28.3.2019) και 11328οικ./9.3.2021 απόφασης του Υπουργού Δικαιοσύνης, Δ.Α.Δ. (ΦΕΚ τ. Β', 1112/22.3.2021) αποφάσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Τα θέματα της ημερήσιας διάταξης έχουν ως εξής:

- 1) Η πρόταση Κανονισμού της ΕΕ για την Τεχνητή Νοημοσύνη (TN) με ειδική αναφορά στα συστήματα TN για τη Δικαιοσύνη και στα συστήματα TN βιομετρικής παρακολούθησης και χρήσης από διωκτικές αρχές. Διαθέσιμες εφαρμογές TN για δικηγόρους (Εισηγητές: Γρ. Τσόλιας, Β. Καρκατζούνης)
- 2) Η κατάσταση των ανοιχτών δεδομένων στον τομέα της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα (Εισηγητές: Μ. Κουμπάρακης, Π. Λυμπερόπουλος, Χ. Παπανικολάου, Μ. Τούλα).

Στη συνεδρίαση παρέστησαν τα εξής μέλη της Επιτροπής:

1. Κωνσταντίνος Κουσούλης, Σύμβουλος της Επικρατείας, Πρόεδρος της Επιτροπής
2. Χρήστος Λιάκουρας του Φωτίου, Σύμβουλος Επικρατείας (αναπληρωματικό μέλος)
3. Ιωάννης Συμεωνίδης του Λαζάρου, Αντεπίτροπος Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων (τακτικό μέλος)
4. Χρήστος Παπανικολάου του Νικολάου, Πάρεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας (τακτικό μέλος)
5. Χαΐδω Ευαγγελίου του Ιωάννη, Πάρεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας (αναπληρωματικό μέλος)

6. Ιωάννης Βάγιας του Νικολάου, Εισηγητής του Ελεγκτικού Συνεδρίου, (τακτικό μέλος),
7. Πελαγία Δοξάκη του Στυλιανού, εισηγήτρια του Ελεγκτικού Συνεδρίου(αναπληρωματικό μέλος)
8. Παναγιώτης Λυμπερόπουλος του Λουκά, Εφέτης Αθηνών, (τακτικό μέλος)
9. Θάλεια Κυριακίδη του Γεωργίου, Πρωτοδίκης Αθηνών, (τακτικό μέλος)
10. Ιωάννης Ανδρουτσόπουλος του Ανδρέα, Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Πληροφορικής της Σχολής Επιστημών και Τεχνολογίας της Πληροφορίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (τακτικό μέλος)
11. Βασίλειος - Μιχαήλ Καρκατζούνης του Στυλιανού, Δικηγόρος Αθηνών, (τακτικό μέλος)
12. Ευστάθιος Μίχος του Γεωργίου, Δικηγόρος Αθηνών(αναπληρωματικό μέλος)
13. Γρηγόριος Τσόλιας του Βασιλείου, Δικηγόρος Αθηνών (τακτικό μέλος)
14. Χριστόφορος Ζαρκάδας του Γεωργίου, υπάλληλος του Τμήματος Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Έργων ΤΠΕ της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, (τακτικό μέλος)
15. Ξανθίπη Τοκμακίδου του Παναγιώτη, συνεργάτης στο Γραφείο του Υπουργού Δικαιοσύνης (αναπληρωματικό μέλος)
16. Εμμανουήλ Κουμπάρκης του Στυλιανού, Καθηγητής Τμήματος Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Εταιρίας Τεχνητής Νοημοσύνης, (τακτικό μέλος)
17. Γεώργιος Στάμου του Βασιλείου, Αναπληρωτής Καθηγητής Πληροφορικής και Υπολογιστών της Σχολής Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο,(τακτικό μέλος)
18. Δημήτριος Φωτάκης του Ανδρέα, αναπληρωτής Καθηγητή Πληροφορικής και Υπολογιστών της Σχολής Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (αναπληρωματικό μέλος)
19. Βασιλική Αθανάσογλου του Πελοπίδα, δικηγόρος Αθηνών και Ντύσελντορφ, (τακτικό μέλος)
20. Αικατερίνη Κωνσταντίνου του Βασιλείου, Δικηγόρο Θεσσαλονίκης (αναπληρωματικό μέλος)
21. Μακρίνα Χρυσανθοπούλου του Αναστασίου, δικηγόρος Αθηνών (αναπληρωματικό μέλος)
22. Δημήτριος Αναστασόπουλος του Χρήστου, δικηγόρος Αθηνών, (τακτικό μέλος)
23. Σπύρος Τάσσης του Κωνσταντίνου, δικηγόρος Αθηνών, (αναπληρωματικό μέλος)
24. Βασιλική Βρετού του Κωνσταντίνου, δικηγόρος Αθηνών, (τακτικό μέλος)
25. Δημήτριος Μουστακάτος του Εμμανουήλ, δικηγόρος Αθηνών, (τακτικό μέλος)

26. Μαρία Τούλα του Χρήστου, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του Υπουργείου Δικαιοσύνης, (τακτικό μέλος)
27. Δημήτριος Κατράς του Νικολάου, Προϊστάμενος Μονάδας Β' της ΕΔ ΕΣΠΑ του Υπουργείου Δικαιοσύνης (αναπληρωματικό μέλος)

Χρέη Γραμματέα εκτέλεσε η Μαρία Παπαμιχαήλ, δικαστική υπάλληλος αποσπασμένη στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Απουσίασαν λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων τα εξής μέλη της Επιτροπής:

1. Παναγιώτα Τσατσάνη - Αντιπάτη, Αντεπίτροπο Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων (αναπληρωματικό μέλος)
2. Ιωάννα Μαργέλλου - Μπουλταδάκη του Αντωνίου, Αρεοπαγίτης, (αναπληρωματικό μέλος),
3. Θεόδωρος Κανελλόπουλος του Γεωργίου, Αρεοπαγίτης (τακτικό μέλος)
4. Ιωάννης Αγγελής του Εμμανουήλ, Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου, (τακτικό μέλος)
5. Ιωάννης Προβατάρης του Χρήστου, Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου,(αναπληρωματικό μέλος)
6. Σπύρος Καλδής του Νικολάου, Πρωτοδίκης Αθηνών, (αναπληρωματικό μέλος)
7. Βασίλειος Βασάλος του Αντωνίου, Καθηγητής Α' Βαθμίδας του Τμήματος Πληροφορικής της Σχολής Επιστημών και Τεχνολογίας της Πληροφορίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (αναπληρωματικό μέλος).
8. Κωνσταντίνος Κόκκινος του Γεωργίου, Διευθυντής στο Γραφείο του Υπουργού Δικαιοσύνης, (τακτικό μέλος)
9. Ιωάννης Παναγάκης του Κωνσταντίνου, Αναπληρωτής Καθηγητής στον τομέα των Επικοινωνιών και Επεξεργασίας Σήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών, (αναπληρωματικό μέλος)
10. Σταυρούλα Σμυρνή του Κωνσταντίνου, υπάλληλος του Αυτοτελούς Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σχέσεων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, (αναπληρωματικό μέλος)
11. Θεόδωρος Παπαδόπουλος του Κωνσταντίνου, υπάλληλος κλάδου ΠΕ Πληροφορικής, Προϊστάμενο του Γραφείου Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης (αναπληρωματικό μέλος)
12. Φώτιος Στεφανής του Αποστόλου, δικηγόρος Αθηνών, (αναπληρωματικό μέλος)

13. Κωνσταντίνος Κοντός του Βασιλείου, δικηγόρος Αθηνών (αναπληρωματικό μέλος)
14. Αγγελική Μπόλη του Βασιλείου, υπάλληλος κλάδου ΠΕ Διοικητικού - Οικονομικού, από το Τμήμα Ψηφιακής Στρατηγικής, της Διεύθυνσης Ψηφιακής Διακυβέρνησης του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, (τακτικό μέλος)

Το λόγο έλαβε αρχικά ο Πρόεδρος, ο οποίος καλωσόρισε τα νέα μέλη και ανέφερε τα θέματα της ημερήσιας διάταξης. Στη συνέχεια έδωσε το λόγο στα μέλη για μια σύντομη παρουσίασή τους.

Ακολούθως δόθηκε ο λόγος στον κ. Β. Καρκατζούνη, ο οποίος αναφέρθηκε στο πρώτο θέμα της ημερήσιας διάταξης σχετικά με την πρόταση Κανονισμού της ΕΕ για την Τεχνητή Νοημοσύνη με ειδική αναφορά στα συστήματα TN για τη Δικαιοσύνη και στα συστήματα TN βιομετρικής παρακολούθησης και χρήσης από διωκτικές αρχές.

Ο κ. Β. Καρκατζούνης ανέφερε τα εξής: «Είναι αναγκαίο και βέβαιο πως θα τεθούν κανόνες για τη χρήση TN. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) πρωτοπορεί στοχεύοντας στην έκδοση ενός κανονισμού, αναγνωρίζοντας το πλαίσιο του έντονου διεθνούς ανταγωνισμού. Ήδη άλλες χώρες αξιοποιούν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό την τεχνητή νοημοσύνη, ακόμα και σε τομείς/δραστηριότητες που εγείρουν σοβαρούς προβληματισμούς. Η Κίνα για παράδειγμα την χρησιμοποιεί για να παρακολουθεί την συμπεριφορά των πολιτών της κοινωνίας της. Αντίστοιχα, η Ρωσία χρησιμοποιεί την τεχνητή νοημοσύνη στην τεχνολογική διπλωματία της και στο hacking. Στην ουσία πρόκειται για το πρώτο νομικό πλαίσιο για την TN στην ιστορία, το οποίο έχει θέσει τον πολύ δύσκολο στόχο να εγγυάται την ασφάλεια και τα δικαιώματα των πολιτών και των επιχειρήσεων, ενισχύοντας παράλληλα την αποδοχή της TN, τις επενδύσεις και την καινοτομία σε ολόκληρη την ΕΕ. Είναι σίγουρα ένα μείζονος σημασίας βήμα, προκειμένου να ρυθμιστεί πλέον στην πράξη η Τεχνητή Νοημοσύνη, ένα σετ τεχνολογιών που αλλάζει και έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει ριζικά όχι μόνο τη ζωή μας, αλλά και το μέλλον μας στον πλανήτη. Υπάρχει ήδη ένα βασικό νομοθετικό πλαίσιο που μπορεί να αξιοποιηθεί, όπως για παράδειγμα ο

GDPR, αλλά υπάρχουν πολλές ακόμα παράμετροι που πρέπει να καθοριστούν με σαφήνεια.

Η ΤΝ αξιοποιείται ήδη σε μία σειρά από τομείς, όπως η εκπαίδευση, η εργασία και πλέον σε ακόμα περισσότερες, όπως η απονομή της Δικαιοσύνης. Ο νέος Κανονισμός θέτει μία σειρά από αυστηρές υποχρεώσεις για πριν καν τεθούν στην αγορά: καταγραφή δραστηριοτήτων, τι συμβαίνει εντός του συστήματος, ενώ εισάγει λεπτομερείς απαιτήσεις στην περιγραφή του σκοπού του συστήματος, την ποιότητα των δεδομένων, και στα κατάλληλα μέτρα ανθρώπινης εποπτείας.

Δύο άλλα πεδία που ενδιαφέρουν είναι η Ανθεκτικότητα και η Ακρίβεια από τεχνικής πλευράς. Η Επιτροπή διακρίνει τα συστήματα ΤΝ σε τέσσερα επίπεδα κινδύνου (μη αποδεκτός, υψηλός, περιορισμένος και ελάχιστος), και δίνει έμφαση στη θέσπιση κανόνων κυρίως για όσα εξ αυτών εντάσσονται στο επίπεδο υψηλού κινδύνου. Στο επίπεδο αυτό ανήκει και μία σειρά από τομείς δημοσίου ενδιαφέροντος, όπως η διαχείριση της μετανάστευσης, η επιβολή του νόμου, η πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες και παροχές, αλλά φυσικά και η απονομή δικαιοσύνης. Στη κορυφή, όπως βλέπετε στο σχέδιο που σας δείχνω, είναι οι περιπτώσεις μη αποδεκτού κινδύνου, δηλαδή συστήματα σαφούς απειλής στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Αξίζει να σημειωθεί πως όλα ξεκινούν από το εύρος του ορισμού: Στην ΕΕ έχουμε έναν ουδέτερο ορισμό, τέτοιο ούτως ώστε να καλύψει και νέες τεχνολογίες που θα προκύψουν. Μεταξύ άλλων, αυτό αναμένεται να συμβάλει και στη ρύθμιση της προβολής της τεχνητής νοημοσύνης, καθώς θα είναι πιο δύσκολη η ένταξη στον ορισμό μετά τη θέσπιση αυστηρών κανόνων.

Σύσταση Επιτροπής Βιοϊατρικής και Βιοηθικής: Η άποψή μου είναι ότι με την ανάθεση ευρύτερων αρμοδιοτήτων της θα δημιουργηθεί άλλη μία ρυθμιστική αρχή που θα ασχολείται με θέματα που απασχολούν ήδη και άλλες αρχές, όπως η ΑΠΔΠΧ. Ουσιαστικά υπάρχουν ανησυχίες κατά πόσον στην ουσία απλά προστίθεται άλλο ένα γραφειοκρατικό γρανάζι με εκτενείς αρμοδιότητες, όπως για παράδειγμα να αξιώσει πρόσβαση ακόμα και στον πηγαίο κώδικα των συστημάτων, χωρίς όμως να είναι βέβαιο ότι μπορεί να ανταποκριθεί σε αυτές».

Στη συνέχεια έλαβε το λόγο ο κ. Γρ. Τσόλιας, ο οποίος ανέφερε τα ακόλουθα σχετικά με το θέμα «Συστήματα Απομακρυσμένης Βιομετρικής Αναγνώρισης και Ταυτοποίησης φυσικών προσώπων για σκοπούς δίωξης του εγκλήματος σύμφωνα με το σχέδιο πρότασης Κανονισμού Ε.Ε. για την Τεχνητή Νοημοσύνη»: «Ι. Εισαγωγή.

1. Η εγκατάσταση και η ετοιμότητα προς λειτουργία κλειστών κυκλωμάτων βιντεοεπιτήρησης (CCTV) σε δημόσιους χώρους συνιστά από μόνη της έναν άμεσο κίνδυνο για τα προσωπικά δεδομένα και τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών που εισέρχονται στο πεδίο λήψης – εμβέλειας του συστήματος. Εάν η τεχνική αυτή δυνατότητα συνδυαστεί επιπλέον με τη χρήση λογισμικών τεχνητής νοημοσύνης και συστημάτων αναγνώρισης- ταυτοποίησης προσώπου, τότε η επέμβαση στα ατομικά δικαιώματα καθίσταται βαθύτερη και άρα απαιτείται η λήψη διασφαλιστικών μέτρων τόσο για το ίδιο το γεγονός της κατασκευής και λειτουργίας των συστημάτων, όσο και για την πλήρωση των ουσιαστικών και διαδικαστικών εγγυήσεων ενεργοποίησης τους και εν συνεχεία επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.

Η τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου (facial recognition) που αποσκοπεί στην ταυτοποίηση φυσικών προσώπων δια της επεξεργασίας βιομετρικών δεδομένων βασίζεται σε συστήματα, εφαρμογές και λογισμικά τεχνητής νοημοσύνης που εκπαιδεύονται με βάση συγκεκριμένα πρότυπα να παρέχουν κατ' αρχήν τις σχετικές πληροφορίες ταυτοποίησης. Τα συστήματα αυτά δύνανται ανάλογα με το λογισμικό τους να εξάγουν σε πραγματικό χρόνο επιπλέον αυτοματοποιημένα συμπεράσματα με βάση τη στάση του σώματος, τις κινήσεις, τις μικροεκφράσεις του προσώπου, ακόμη και την χροιά ή τον τόνο της φωνής ενός φυσικού προσώπου ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό της επεξεργασίας π.χ. σε σχέση με τις πιθανότητες να εγκληματήσει ένα άτομο που στέκεται έξω από μια Τράπεζα.

Τα σχετικά λογισμικά βαρύνονται σε αρκετές περιπτώσεις με εσφαλμένα αποτελέσματα ταυτοποίησης προσώπων αλλά και συμπερασμάτων πρόβλεψης συμπεριφορών συνεπεία της επεξεργασίας/τροφοδοσίας με χαμηλής ποιότητάς δεδομένων αλλά και του τρόπου εκπαίδευσης των αλγορίθμων, παραβιάζοντας έτσι τελικά μια εκ των βασικών αρχών επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και δη εκείνης της ακρίβειας, επιπλέον δε επέρχονται διακρίσεις και προκαταλήψεις, ιδίως

σε σχέση με το χρώμα και την φυλετική ή εθνοτική καταγωγή. Οι Αρχές Προστασίας Δεδομένων (ΑΠΔ) της Γαλλίας και της Σουηδίας απαγόρευσαν τη λειτουργία συστημάτων αναγνώρισης προσώπων σε σχολεία, η ΑΠΔ του Βελγίου σταμάτησε την εγκατάσταση συστήματος στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών ενώ τα διοικητικά δικαστήρια του Η.Β. και της Γαλλίας εξέδωσαν πρόσφατα σχετικές με το θέμα αποφάσεις.

2. Με το Π.Δ. υπ' αρ. 75/2020 (ΦΕΚ Α'173/10.9.2020) «Χρήση συστημάτων επιτήρησης με λήψη ή καταγραφή ήχου ή εικόνας σε δημόσιους χώρους» κατ' εφαρμογή της εξουσιοδοτικής διάταξης του άρθρου 14 παρ. 4 ν. 3917/2011 ορίστηκαν οι ειδικότεροι κανόνες για την εγκατάσταση και λειτουργία, σε δημόσιους χώρους, συστημάτων λήψης ή καταγραφής ήχου ή εικόνας, στο μέτρο που διενεργείται επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατά τρόπο ώστε να επιτυγχάνονται αποτελεσματικά οι σκοποί του νόμου, με ταυτόχρονη διασφάλιση των δικαιωμάτων των προσώπων που θίγονται από τη χρήση των συστημάτων αυτών. Στο άρθρο 2 του Π.Δ. ορίζεται ότι οι εφαρμοζόμενες διατάξεις που αφορούν τα εν λόγω συστήματα, στα οποία ανήκουν ιδίως τα κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης, περιλαμβάνονται όσα διαθέτουν «πρόσθετο εξοπλισμό για τη μετάδοση, αποθήκευση και κάθε είδους περαιτέρω επεξεργασία της εικόνας και του ήχου». Από την διατύπωση αυτή δεν προκύπτει εναργώς εάν στην τελευταία έννοια είναι δυνατό να περιληφθούν και συστήματα επεξεργασίας βιομετρικών δεδομένων για την αναγνώριση και ταυτοποίηση φυσικών προσώπων, όπως επεσήμανε και η Αρχή Προστασίας Δεδομένων (ΑΠΔ) με την υπ' αρ. 3/2020 Γνωμοδότηση της, στην οποία θα γίνει αναλυτικότερη αναφορά στο τέλος της παρούσας.

II. Η θέση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ) καθώς και του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ).

Το ΕΣΠΔ, ήδη με τις υπ' αρ. 3/2019 Κατευθυντήριες Γραμμές σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσω βιντεοσυσκευών έθεσε τις γενικές παραμέτρους για τη σύννομη συλλογή και επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων, ήτοι προσωπικών δεδομένων τα οποία προκύπτουν από ειδική τεχνική επεξεργασία συνδεδεμένη με φυσικά, βιολογικά ή συμπεριφορικά χαρακτηριστικά φυσικού προσώπου και τα οποία επιτρέπουν ή επιβεβαιώνουν την αδιαμφισβήτητη

ταυτοποίηση του, όπως εικόνες προσώπου (βλ. αρ. 4 περ. 14 ΓΚΠΔ και αρ. 3 περ. 13 οδηγίας 680/16), διευκρινίζοντας ορθά ότι η απλή συλλογή υλικού βιντεοσκόπησης που απεικονίζει πρόσωπα δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί καθεαυτό βιομετρικό δεδομένο. Προσφάτως, το ΕΣΠΔ εξέφρασε την ανησυχία του για τη χρήση τεχνολογιών αναγνώρισης προσώπου και την αμφιβολία του για τη νομιμότητά της χρήσης των σχετικών υπηρεσιών που παρέχονται από εταιρία που συλλέγει φωτογραφίες από κοινωνικά δίκτυα και φέρεται να τα διαθέτει για σκοπούς δίωξης τους εγκλήματος. Αντίστοιχες ανησυχίες εξέφρασε κατά το παρελθόν και ο ΕΕΠΔ για την χρήση τεχνολογιών αναγνώρισης προσώπου, ενώ πλέον πρόσφατα, μετά την ανακοίνωση της Ε.Ε. για το σχέδιο Κανονισμού Τεχνητής Νοημοσύνης, εξέφρασε ρητά την αντίθεση του στην χρήση συστημάτων βιομετρικής αναγνώρισης σε δημόσιους χώρους.

III. Η πρόταση Κανονισμού Ε.Ε. για την Τεχνητή Νοημοσύνη.

A. Εισαγωγή.

1. Με το προτεινόμενο σχέδιο Κανονισμού Τεχνητής Νοημοσύνης (DAE - Item (europa.eu) η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την δημιουργία σχετικού νομικού πλαισίου ακολουθώντας μια προσέγγιση με βάση τον κίνδυνο (risk based approach) κατηγοριοποιώντας τα συστήματα ΤΝ ανάλογα με το επίπεδο κινδύνου που ενδέχεται να προκαλέσουν στην ασφάλεια και τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα των πολιτών και των επιχειρήσεων διακρίνοντας μεταξύ συστημάτων i. «μη αποδεκτού κινδύνου», που απαγορεύονται πλήρως, ii. «υψηλού κινδύνου» των οποίων η κατασκευή και χρήση υπόκειται σε αυστηρές υποχρεώσεις προτού επιτραπεί η διάθεση και η κυκλοφορία τους στην αγορά, iii. «περιορισμένου κινδύνου», των οποίων η χρήση επιτρέπεται υπό συγκεκριμένες υποχρεώσεις διαφάνειας και iv. «ελαχίστου κινδύνου», των οποίων η χρήση επιτρέπεται χωρίς την επιβολή υποχρεώσεων με βάση τη πρόταση σχεδίου Κανονισμού ΤΝ.

2. Στην περίπτωση των συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου, προ της κυκλοφορίας τους στην αγορά και χρήσης τους, θα πρέπει να έχει προηγηθεί αξιολόγηση της συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις του προτεινόμενου Κανονισμού ΤΝ που περιλαμβάνουν: εγκατάσταση και λειτουργία συστήματος εποπτείας και διαχείρισης κινδύνου καθ' όλο το κύκλο ζωής του ελεγχόμενου συστήματος ΤΝ, τήρηση κανόνων για τη χρήση δεδομένων αναγκαίων για την εκπαίδευση των

αλγοριθμικών συστημάτων, τεχνική τεκμηρίωση του συστήματος TN προ της θέσης σε κυκλοφορία στην αγορά, σχεδιασμό και ανάπτυξη του συστήματος TN κατά τρόπο ώστε να διατηρεί αυτόματες καταγραφές συμβάντων (logs) με περαιτέρω δυνατότητα αναγνώρισης προτύπων ή κοινά αποδεκτών χαρακτηριστικών που θα καθιστούν εφικτή την ιχνηλάτηση του συστήματος, υποχρεώσεις διαφάνειας ώστε οι χρήστες των συστημάτων TN να μπορούν να ερμηνεύουν το εξαγόμενο αποτέλεσμα του συστήματος και να το χρησιμοποιούν συναφώς, υποχρέωση ανθρώπινης επίβλεψης κατά τη λειτουργία του συστήματος και σχεδιασμός του συστήματος ώστε να επιτυγχάνεται το κατάλληλο επίπεδο ακρίβειας, διαθεσιμότητας και κυβερνοασφάλειας (άρθρα 8-15 σχ Καν TN και περαιτέρω εξειδίκευση τους στα άρθρα 16-29 σχ Καν TN). Ο έλεγχος της πλήρωσης των απαιτούμενων υποχρεώσεων ανατίθεται σε ειδικές ελεγκτικές αρχές οι οποίες θα προβαίνουν στην σχετική επιβεβαίωση και η οποία μπορεί να συνίσταται και στην έκδοση πιστοποιητικών συμβατότητας (αρ. 44 σχ. Καν. TN) ή δήλωση συμμόρφωσης της ΕΕ με σήμανση CE (αρ. 48-49 σχ. Καν. TN). Προ της κυκλοφορίας στην αγορά, το σύστημα TN υψηλού κινδύνου, εφόσον έχει διέλθει επιτυχώς των προηγούμενων ελέγχων, καταχωρείται σε ειδική βάση δεδομένων της Ε.Ε. (αρ. 51 και 60 σχ Καν TN). Μετά την κυκλοφορία του συστήματος TN υψηλού κινδύνου στην αγορά, το σχ Καν TN περιλαμβάνει ένα δεύτερο στάδιο υποχρεώσεων συμμόρφωσης που περιλαμβάνουν την εγκατάσταση και λειτουργία συστήματος παρακολούθησης του συστήματος TN, την υποχρεωτική υποβολή αναφοράς σοβαρού συμβάντος ή δυσλειτουργίας του συστήματος TN που οδηγεί σε παραβίαση υποχρεώσεων του δικαίου της Ε.Ε. για την προστασία ατομικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων.

B. Η περίπτωση των Συστημάτων Απομακρυσμένης Βιομετρικής Αναγνώρισης και Ταυτοποίησης φυσικών προσώπων για σκοπούς δίωξης του εγκλήματος.

1. Σύμφωνα με το σχ. Καν. TN ως σύστημα απομακρυσμένης βιομετρικής αναγνώρισης/ταυτοποίησης (Remote Biometric Identification-RBI) ορίζεται το σύστημα TN που αποσκοπεί στην εξ' αποστάσεως αναγνώριση φυσικών προσώπων δια της σύγκρισης των βιομετρικών δεδομένων ενός προσώπου σε σχέση προς τα βιομετρικά δεδομένα τα οποία περιλαμβάνονται σε μια βάση δεδομένων αναφοράς, χωρίς να γνωρίζει εκ προοιμίου ο χειριστής του συστήματος (π.χ. η Αστυνομία) εάν το υπό διερεύνηση πρόσωπο θα είναι παρόν και δύναται να

ταυτοποιηθεί κατά τη λειτουργία του συστήματος (αρ. 3 περ. 36). Περαιτέρω, το σχ. Καν. ΤΝ διακρίνει μεταξύ συστήματος απομακρυσμένης βιομετρικής αναγνώρισης/ταυτοποίησης που λειτουργεί σε πραγματικό χρόνο (real-time RBI) και προβαίνει σε άμεση ή με ελάχιστη καθυστέρηση, ταυτοποίηση (αρ. 3 περ. 37) και συστήματος που λειτουργεί ετεροχρονισμένα (post RBI) και προβαίνει σε ταυτοποίηση όχι σε πραγματικό χρόνο αλλά μεταγενέστερα (αρ. 3 περ. 38). Τέλος, το σχ. Καν. ΤΝ διακρίνει μεταξύ συστημάτων απομακρυσμένης βιομετρικής αναγνώρισης/ταυτοποίησης σε δημόσια προσβάσιμους χώρους (αρ. 3 περ. 39) και μη.

2. Από τις διατάξεις του άρθρου 6 σε συνδυασμό με το Παράρτημα ΙΙΙ περ. 1 α' και περ. 6' του σχ Κ ΤΝ προκύπτει ότι τα συστήματα απομακρυσμένης βιομετρικής αναγνώρισης/ταυτοποίησης (και κατηγοριοποίησης) που λειτουργούν είτε σε πραγματικό χρόνο (real-time RBI) είτε ετεροχρονισμένα (post RBI) εμπίπτουν στην κατηγορία συστημάτων ΤΝ υψηλού κινδύνου, είτε χρησιμοποιούνται από ιδιώτες, είτε από αρμόδιες δημόσιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης και δίωξης ποινικών αδικημάτων (εφεξής «σκοπούς επιβολής του νόμου»).

Όταν όμως τα ανωτέρω συστήματα ΤΝ λειτουργούν σε πραγματικό χρόνο (real time RBI) σε δημόσια προσβάσιμους χώρους για σκοπούς επιβολής του νόμου, τότε εμπίπτουν κατά το άρθρο 5 παρ. 1 περ. δ' στην κατηγορία των συστημάτων «μη αποδεκτού κινδύνου» και η χρήση τους απαγορεύεται, εκτός αν είναι αυστηρά αναγκαία για έναν από τους ακόλουθους σκοπούς:

- i. την στοχευμένη αναζήτηση πιθανών θυμάτων εγκλημάτων, περιλαμβανομένων εξαφανισμένων παιδιών
- ii. την πρόληψη επέλευσης συγκεκριμένης, σοβαρής και άμεσης απειλής για τη ζωή ή τη φυσική ασφάλεια φυσικών προσώπων ή τρομοκρατικών επιθέσεων
- iii. την ανίχνευση, εντοπισμό, αναγνώριση και δίωξη δράστη εγκλήματος ή υπόπτου ενός εκ των 32 ποινικών αδικημάτων που περιλαμβάνονται στον κατάλογο της Απόφασης Πλαίσιο για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και εφόσον τιμωρείται και κατά το δίκαιο του κ μ που αφορά με ποινή με ανώτατο όριο τουλάχιστον τα 3 έτη στέρησης της ελευθερίας.

Εν συνεχεία, από τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 5 προβλέπονται τα κριτήρια λήψης αλλά και μεταγενέστερου ελέγχου της νομιμότητάς της απόφασης για τη χρήση του συστήματος: η φύση της κατάστασης που απαιτεί τη χρήση του συστήματος και ιδίως η σοβαρότητα, η πιθανότητα και το μέγεθος της βλάβης που μπορεί να προκληθεί από την μη χρήση του συστήματος, οι συνέπειες από τη χρήση στα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων και ιδίως η σοβαρότητα, η πιθανότητα και το μέγεθος των συνεπειών. Επιπλέον, από τις ίδιες διατάξεις απαιτείται η χρήση των ανωτέρω συστημάτων να είναι σύμφωνη προς απαραίτητες και αναλογικές εγγυήσεις λαμβάνοντας υπόψη τους αναγκαίους χρονικούς, γεωγραφικούς και προσωπικούς περιορισμούς.

3. Η σημαντικότερη εγγύηση προβλέπεται από τις διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 5 με την οποία εισάγεται η υποχρέωση προηγούμενης αδειοδότησης της σε πραγματικό χρόνο λειτουργίας του συστήματος αναγνώρισης σε δημόσια προσβάσιμους χώρους, η οποία θα πρέπει να παρέχεται από ανεξάρτητη και αμερόληπτη δικαστική ή διοικητική αρχή, κατόπιν αιτιολογημένου αιτήματος της αρμόδιας αρχής που θα συνοδεύεται από αντικειμενικές αποδείξεις ή εναργείς ενδείξεις, εφόσον είναι αναγκαία και αναλογική για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια της παρ. 2 και εφόσον προβλέπονται από εναργείς και αναλυτικές ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται σε διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας («ποιοτικός και προβλέψιμος νόμος»), απηχώντας κατά τον τρόπο αυτό τις απαιτήσεις συμβατότητάς προς τις διατάξεις του ΧΘΔΕΕ και ΕΣΔΑ καθώς και την σχετική νομολογία τόσο του ΕΔΔΑ, όσο κυρίως του Δικαστηρίου της Ε.Ε. όπως διαμορφώθηκε στο πλαίσιο εξέτασης της νομοθεσίας για την υποχρεωτική διατήρηση των δεδομένων από Παρόχους (ήδη ακυρωθείσα Οδηγία 2006/24/ΕΚ) και για την εφαρμογή των διατάξεων του άρ. 15 Οδηγίας 2002/58/ΕΚ, ήτοι από την απόφαση *Digital Rights Ireland Ltd (C-293/12&C-594/12)* έως την πρόσφατη *H.K. Prokuratuur (C-746/18)*. Κατ' εξαίρεση, σε περίπτωση επείγοντος, οι σχετικές διασφαλίσεις μπορούν να λαμβάνονται μετά τη θέση σε λειτουργία του συστήματος.

4. Απολύτως σύμφωνα προς το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ε.Ε., στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου προβλέπεται ότι εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια του κάθε κράτους μέλους να επιτρέψει ή μη (αιτ. σκ. 22) , την εν όλω ή εν

μέρει χρήση συστημάτων απομακρυσμένης βιομετρικής ταυτοποίησης σε δημόσια προσβάσιμους χώρους σε πραγματικό χρόνο (real time RBI), σύμφωνα όμως με τους όρους και εγγυήσεις που αναφέρονται στις προηγούμενες παραγράφους που θα περιληφθούν στον εθνικό νόμο και επιπλέον θα προσδιορίζεται η αρμόδια αρχή που θα παρέχει την άδεια για τη χρήση των συστημάτων αυτών για λόγους επιβολής του νόμου. Τα ανωτέρω φαίνεται ότι δεν καλύπτουν τις περιπτώσεις χρήσης συστημάτων TN ετεροχρονισμένης λειτουργίας (post RBI).

Γ. Η σχέση των διατάξεων του σχ Καν TN προς εκείνες της Οδηγίας 680/16 για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για λόγους επιβολής του νόμου.

1. Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης και δίωξης ποινικών αδικημάτων (ήδη «σκοπούς επιβολής του νόμου») προβλέπονται από την Οδηγία 680/16, όπως ενσωματώθηκε με το κεφάλαιο Δ' του ν. 4624/2019.

Όπως προεκτέθηκε, τα εν λόγω συστήματα απομακρυσμένης βιομετρικής ταυτοποίησης σε δημόσια προσβάσιμους χώρους σε πραγματικό χρόνο (real time RBI), κατ' αρχήν υπάγονται στην κατηγορία των συστημάτων TN «μη αποδεκτού κινδύνου» και άρα απαγορεύεται η χρήση τους, εκτός αν εξαιρετικά συντρέχουν οι ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις που επίσης προεκτέθηκαν. Εάν συντρέχουν οι τελευταίες, τότε τα εν λόγω συστήματα, προκειμένου να είναι σύμφωνα με τις κατασκευαστικές και λοιπές απαιτήσεις και υποχρεώσεις του σχ Καν. TN, υπάγονται στις διατάξεις που αφορούν τις οικείες σχεδιαστικές, κατασκευαστικές και λειτουργικές υποχρεώσεις των συστημάτων TN «υψηλού κινδύνου» σύμφωνα με τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 6 παρ. 2 σχ. Καν. TN και επιπλέον σε εκείνες του άρθρου 43 παρ. 1 για τον έλεγχο της αξιολόγησης της συμμόρφωσης από αρμόδια αρχή. Εξαιρέσεις από τις υποχρεώσεις διαφάνειας των προμηθευτών και χρηστών συστημάτων TN για σκοπούς επιβολής του νόμου προβλέπονται από τις διατάξεις του άρ. 52 σχ Καν TN.

Οι ανωτέρω απαιτήσεις/υποχρεώσεις αφορούν το πρώτο στάδιο σχεδιασμού, κατασκευής και λειτουργίας του συστήματος TN προ της κυκλοφορίας του στην αγορά και της χρήσης του. Εάν οι απαιτήσεις/υποχρεώσεις εκείνες δεν πληρούνται, το σύστημα TN δεν μπορεί να κυκλοφορήσει στην αγορά και άρα να τεθεί σε λειτουργία. Υπενθυμίζεται ότι κατά την τελευταία φάση του πρώτου

σταδίου συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις και ελέγχου τους, το σύστημα TN καταχωρείται σε ειδική βάση δεδομένων της Ε.Ε.

Εν όψει των ανωτέρω, προτού καταφύγει κανείς στον έλεγχο των προϋποθέσεων νομιμότητας της επεξεργασίας των βιομετρικών δεδομένων, θα πρέπει σε ένα πρώτο στάδιο να έχει διασφαλιστεί η συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις και την πλήρωση των υποχρεώσεων του Σχ Κ ΤΝ.

2. Από την αιτιολογική σκέψη 23 του σχ Καν ΤΝ προκύπτει ότι οι διατάξεις του για τη χρήση των συστημάτων RBI σε πραγματικό χρόνο σε δημόσια προσβάσιμους χώρους από αρμόδιες αρχές για σκοπούς επιβολής του νόμου, η οποία συνεπάγεται την επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων, βασίζεται στο άρθρο 16 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ (ΣΛΕΕ) για την προστασία προσωπικών δεδομένων και επομένως εφαρμόζονται ως ειδικότερες (“*lex specialis*”) εκείνων του άρθρου 10 της Οδηγίας 680/16 που ρυθμίζουν το ίδιο αντικείμενο, ήτοι την επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων. Επισημαίνεται δε από την ίδια αιτιολογική σκέψη ότι η χρήση και η επεξεργασία των βιομετρικών δεδομένων στην περίπτωση των συγκεκριμένων συστημάτων ΤΝ θα είναι δυνατή μόνο εφόσον είναι σύμφωνη αποκλειστικά προς το πλαίσιο που ορίζεται από τον Κανονισμό ΤΝ χωρίς να παρέχεται άλλο ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής (εκτός του παρόντος) στις αρμόδιες αρχές για λόγους επιβολής του νόμου που προβλέπονται στο πλαίσιο του άρθρου 10 της Οδηγίας 680/16.

Τέλος, επισημαίνεται από την ίδια αιτιολογική σκέψη ότι στο πλαίσιο αυτό ο εν λόγω Κανονισμός ΤΝ δεν αποσκοπεί στο να παρέχει τη νομική βάση για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων υπό το άρθρο 8 της Οδηγίας 680/16, εννοώντας πιθανώς ότι ο Κανονισμός ΤΝ δεν εμπίπτει στην περίπτωση του εξουσιοδοτικού δικαίου της Ε.Ε. που αναφέρεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 8 της Οδηγίας 680/16 και επομένως η νομική βάση θα διαπλασθεί με βάση το εθνικό δίκαιο κατ’ εξουσιοδότηση του Κανονισμού ΤΝ. Στην περίπτωση εκείνη, η όποια εθνική ρύθμιση για την χρήση του συστήματος απομακρυσμένης βιομετρικής ταυτοποίησης σε πραγματικό χρόνο σε δημόσια προσβάσιμους χώρους καθώς και η επεξεργασία των βιομετρικών δεδομένων θα βασίζεται στις διατάξεις του Κανονισμού ΤΝ και όχι σε εκείνες των άρθρων 8 και 10 της Οδηγίας 680/16.

Εξ αντιδιαστολής, η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δια της χρήσης (β’ στάδιο του σχ. Καν ΤΝ) απομακρυσμένων βιομετρικών συστημάτων ταυτοποίησης

σε πραγματικό χρόνο (real time-rt RBI) σε δημόσια προσβάσιμους χώρους που δεν αποσκοπούν στην επιβολή του νόμου (LE) ή βιομετρικών συστημάτων ετεροχρονισμένης ταυτοποίησης (post RBI) σε δημόσια προσβάσιμους χώρους που αποσκοπούν στην επιβολή του νόμου ή η χρήση τους σε μη δημόσια προσβάσιμους χώρους θα εξακολουθήσουν να διέπονται από το άρθρο 9 Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων υπ' αρ. 697/16 (GDPR) και το άρθρο 10 της Οδηγίας 680/16 (Law Enforcement Directive – LED). Σχηματικά θα μπορούσε να παρουσιαστεί ως εξής:

Real Time	RBI	LEA	Καν TN
Real Time	RBI	Non LEA	GDPR
Post	RBI	LEA	LED
Post	RBI	Non LEA	GDPR

3. Από τις διατάξεις του άρθρου 10 της Οδηγίας 680/2016 προκύπτουν οι προϋποθέσεις επεξεργασίας των βιομετρικών δεδομένων για την αποκλειστική ταυτοποίηση ενός φυσικού προσώπου εν γένει, χωρίς να προσδιορίζονται ειδικότερες ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις στην περίπτωση λειτουργίας συστημάτων βιομετρικής ταυτοποίησης σε πραγματικό χρόνο και σε δημόσια προσβάσιμους χώρους για τους σκοπούς επιβολής του νόμου. Εν όψει των όσων έχουν προπαρατεθεί πιθανολογείται ότι η Ε.Ε. θέλησε να ρυθμίσει αυτοτελώς, εξειδικευμένα και διακριτά προς τις διατάξεις του άρθρου 10 της Οδηγίας 680/16, αντίστοιχα προς τη θεσμοθέτηση των εξειδικευμένων ειδικών ανακριτικών τεχνικών [πρβλ. Recommendation CM/Rec (2017)6 of the Committee of Ministers to member States on “special investigation techniques” in relation to serious crimes including acts of terrorism], όπως τις γνωρίζουμε στο εθνικό δίκαιο από τις διατάξεις του άρθρου 254 επ. ΚΠΔ, την περίπτωση της χρήσης των ανωτέρω συστημάτων όταν λειτουργούν σε πραγματικό χρόνο και σε δημόσια προσβάσιμους χώρους κρίνοντας ότι όταν συντρέχουν οι δυο (2) αυτές συνθήκες σωρευτικά απαιτούνται ειδικότερες ρυθμίσεις για τη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων των οποίων τα βιομετρικά δεδομένα υποβάλλονται σε

επεξεργασία με σκοπό την ταυτοποίηση μετά από ειδική επεξεργασία δοθέντος ότι η συγκεκριμένη επέμβαση είναι ιδιαιτέρως επαχθής και διεισδυτική.

Επομένως, η επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων δια της χρήσης απομακρυσμένων συστημάτων βιομετρικής ταυτοποίησης σε πραγματικό χρόνο σε δημόσια προσβάσιμους χώρους για σκοπούς επιβολής του νόμου επιτρέπεται με βάση το σχ. Καν. ΤΝ εφόσον:

- i. προβλέπεται ρητά, εναργώς και αναλυτικά από εθνικό νόμο,
- ii. ο οποίος περιλαμβάνει τις απαιτούμενες ουσιαστικές και διαδικαστικές εγγυήσεις του σχ Κ ΤΝ,
- iii. περιλαμβανομένης της προηγούμενης αδειοδότησης για τη χρήση του συστήματος από ανεξάρτητη και αμερόληπτη δικαστική ή διοικητική αρχή
- iv. έτι περιλαμβανομένων αναλυτικών και εναργών διατάξεων που ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 10 Οδηγίας 680/16 (βλ. αιτ. σκ. 33, 35 και 37) στο μέτρο που συμπληρώνουν τις διατάξεις του σχ. Κ ΤΝ και
- v. εφόσον πληρούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις/απαιτήσεις/υποχρεώσεις που περιγράφονται στο α' στάδιο εφαρμογής του σχ Κ ΤΝ που απευθύνονται κυρίως στους προμηθευτές του συστήματος και έχει εγκριθεί η χρήση του συστήματος και έχει καταχωρηθεί στη βάση δεδομένων της Ε.Ε. του άρθρου 60 σχ. Κ ΤΝ.

Δ. Η λειτουργία συστημάτων απομακρυσμένης βιομετρικής ταυτοποίησης σε πραγματικό χρόνο σε δημόσια προσβάσιμους χώρους για σκοπούς επιβολής του νόμου *de lege lata*.

1. Από τις διατάξεις του άρθρου 10 Οδηγίας 680/16 προκύπτουν οι προϋποθέσεις επεξεργασίας των βιομετρικών δεδομένων για την αποκλειστική ταυτοποίηση ενός φυσικού προσώπου μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαία με την επιφύλαξη των κατάλληλων διασφαλίσεων για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων και εφόσον επιτρέπονται από το δίκαιο των κρατών μελών της Ε.Ε. ή επιβάλλονται για την προστασία των ζωτικών συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου ή η επεξεργασία αυτή αφορά σε δεδομένα τα οποία έχουν προδήλως δημοσιοποιηθεί από το υποκείμενο των δεδομένων.

Η διάταξη αυτή ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία με το άρθρο 46 του ν. 4624/2019. Από την ανάγνωση της διάταξης του άρθρου 46 ν. 4624/2019 που τιτλοφορείται «επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», προκύπτει ότι γίνεται αναφορά εν γένει στην επεξεργασία «ειδικών κατηγοριών δεδομένων», η έννοια των οποίων παρέχεται από τις διατάξεις του άρθρου 44 περ. ιδ' καθώς και ιβ' για τα βιομετρικά δεδομένα, χωρίς όμως να προσδιορίζεται ρητά η υπό εξέταση επεξεργασία των βιομετρικών δεδομένων για την αποκλειστική ταυτοποίηση ενός φυσικού προσώπου. Η επιλογή αυτή υπήρξε ορθή δοθέντος ότι εναπόκειται στον εθνικό νομοθέτη ανάλογα προς το εκάστοτε ειδικότερο ζήτημα (ιδίως τομεακού δικαίου), όπως εν προκειμένω, να προβεί σε ειδικότερες νομοθετικές προβλέψεις, όπως εξάλλου προτείνεται και με το σχ. Καν. ΤΝ. Ούτως ή άλλως, η διάταξη του άρθρου 46 ν. 4624/2019 δεν φαίνεται να παρέχει τη νομική βάση (εξάλλου ο εθνικός νομοθέτης παρέλειψε να ενσωματώσει το άρθρο 8 της Οδηγίας 680/16), άλλα ούτε τις ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις για την ad hoc επεξεργασία σε πραγματικό χρόνο βιομετρικών δεδομένων για την ταυτοποίηση φυσικού προσώπου σε δημόσιους χώρους από αρμόδιες αρχές για τη δίωξη του εγκλήματος. Η εν λόγω διάταξη φαίνεται να λειτουργεί περισσότερο ως διάταξη «ομπρέλα», όχι άμεσης εφαρμογής, αλλά παραπομπής σε αυτήν (δοθέντος ότι περιλαμβάνει μια σειρά εγγυήσεων) από έτερη ειδικότερη διάταξη, όπως π.χ. των οικείων διατάξεων του Π.Δ. 75/2020, κατά το πνεύμα και του σχ. Κανονισμού ΤΝ.

Επομένως, η διάταξη του άρθρου 46 ν. 4624/2019 φαίνεται κατ' αρχήν ότι δεν επαρκεί για την απευθείας – άμεση εγκατάσταση και λειτουργία συστημάτων ΤΝ απομακρυσμένης βιομετρικής ταυτοποίησης σε πραγματικό χρόνο σε δημόσια προσβάσιμους χώρους ακόμη και στην παρούσα περίπτωση κατά την οποία δεν υφίσταται Κανονισμός ΤΝ, καθώς μια τέτοια εθνική διάταξη θα πρέπει να παρέχει τα εχέγγυα του «ποιοτικού» και «εναργούς» νόμου που απαιτείται από τη νομολογία του ΕΔΔΑ και του Δ.Ε.Ε. κατ' εφαρμογή των διατάξεων του ΧΘΔΕΕ και ΕΣΔΑ.

Πάντως, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων (ΑΠΔ) με την υπ' αρ. 3/2020 Γνωμοδότηση επί του σχεδίου Π.Δ. υπ' αρ. 75/2020 (ΦΕΚ Α'173/10.9.2020) «Χρήση συστημάτων επιτήρησης με λήψη ή καταγραφή ήχου ή εικόνας σε δημόσιους χώρους»,

επεσήμανε ότι «τυχόν εγκατάσταση και χρήση πρόσθετου εξοπλισμού στην οποία περιλαμβάνεται και λογισμικό που αποσκοπεί στην περαιτέρω επεξεργασία της εικόνας και του ήχου, ενδέχεται να αφορά διαφορετική, αυτοτελή και διακριτή επεξεργασία σε σχέση με την αρχική συλλογή, αποθήκευση και διατήρηση του υλικού, όπως π.χ. σε περίπτωση χρήσης λογισμικού αναγνώρισης και ταυτοποίησης προσώπου (facial recognition) ή και ενδεχομένως σε περίπτωση χρήσης τεχνητής νοημοσύνης. Σε εκείνη την περίπτωση θα πρέπει να τηρούνται επίσης όλες οι αρχές επεξεργασίας και νομιμότητάς καθώς και οι απαιτήσεις σεβασμού των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις διατάξεις των άρθρων 7, 8. 52 ΧΘΔΕΕ και 8 ΕΣΔΑ», πρωτίστως δηλαδή η αναλυτική και εναργής πρόβλεψη των ουσιαστικών και διαδικαστικών εγγυήσεων σε ειδική εθνική διάταξη, ενώ συνεχίζοντας κατωτέρω, προσέθεσε ότι θα πρέπει να περιλαμβάνεται στις οικείες διατάξεις του Π.Δ. νομοθετική πρόβλεψη ορισμού ενός εκπροσώπου ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής (δικαστικής ή διοικητικής) με αδειοδοτικό και εγγυητικό ρόλο, ιδίως στις περιπτώσεις στόχευσης συγκεκριμένου προσώπου. Οι ανωτέρω επισημάνσεις της ΑΠΔ βασίσθηκαν ιδίως στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ε.Ε. αλλά και συναφή νομολογία του ΕΔΔΑ, την οποία προφανώς ακολουθεί και το σχέδιο Καν. ΤΝ.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η σχέση της νομοθεσίας που αφορά την εγκατάσταση και λειτουργία τέτοιων συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης που συνίσταται στην επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων σε πραγματικό χρόνο σε δημόσια προσβάσιμους χώρους για την διακρίβωση εγκλημάτων, θα πρέπει να εξετασθεί και στο ειδικότερο πλαίσιο της ειδικής εθνικής ποινικοοικονομικής νομοθεσίας για την διενέργεια ειδικών ανακριτικών πράξεων σε βάρος στοχευμένων – συγκεκριμένων φυσικών προσώπων σε αντιδιαστολή προς την σκόπευση του σχ. Καν. ΤΝ που αφορά την ταυτοποίηση προσώπων χωρίς να γνωρίζει εκ προοιμίου ο χειριστής του συστήματος εάν το υπό διερεύνηση πρόσωπο θα είναι παρόν και δύναται να ταυτοποιηθεί κατά τη λειτουργία του συστήματος. Σας ευχαριστώ πολύ».

Ο Πρόεδρος χαρακτήρισε εξαιρετικές τις παρουσιάσεις με αρκετές πληροφορίες, χρήσιμες για το έργο της επιτροπής και την ενημέρωση των μελών.

Ο κ. Β. Καρκατζούνης απαντώντας σε σχετική ερώτηση διευκρίνισε ότι η CEPEJ εξέδωσε μελέτη σκοπιμότητας για ένα σχήμα πιστοποίησης των συστημάτων ΤΝ που χρησιμοποιούνται στη Δικαιοσύνη. Στη μελέτη περιλαμβάνονται αρκετές παράμετροι που σχετίζονται με την πρόταση Κανονισμού της ΕΕ, ειδικά σε ό,τι αφορά κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη για τη διασφάλιση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η πρόταση Κανονισμού της ΕΕ αποτελεί μία προσπάθεια οριζόντιας ρύθμισης της ΤΝ, συνεπώς θα πρέπει να έχει πιο ευρύ πλαίσιο και να καλύπτει και ζητήματα μη άμεσα σχετικά με τη Δικαιοσύνη.

Ωστόσο, οι ομοιότητες και τα χρήσιμα στοιχεία είναι πάρα πολλά, όπως ο καθορισμός του πλαισίου κατανόησης των αποφάσεων των συστημάτων ΤΝ, οι υποχρεώσεις των παραγωγών του εκάστοτε συστήματος, ενώ υπάρχουν και αξιοπρόσεκτες διαφορές, λ.χ. ο Κανονισμός έχει περισσότερο μια λογική Business to Business, καθώς οριοθετεί περισσότερο τις σχέσεις του παραγωγού του συστήματος ΤΝ και του χρήστη, υπό την έννοια του οργανισμού που θα το θέσει σε χρήση, όχι του τελικού χρήστη.

Ο Πρόεδρος επισήμανε ότι οφείλουμε να παρακολουθούμε τη ροή των διεθνών εξελίξεων, και ιδιαίτερα των εξελίξεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και το πρώτο θέμα της ημερήσιας διάταξης είχε να κάνει με αυτό το ρόλο της Επιτροπής μας. Στόχος μας είναι ακόμη να βοηθήσουμε να προωθηθεί η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στην Ελλάδα και ειδικά στον τομέα της Δικαιοσύνης, γιατί αυτό είναι το κύριο αντικείμενο μας. Το ερώτημα είναι με ποιους τρόπους θα μπορέσουμε να το κάνουμε αυτό. Τον στόχο αυτό υπηρετεί και η μετάφραση και έκδοση του Χάρτη Δεοντολογίας για την τεχνητή νοημοσύνη της CEPEJ: θεωρήσαμε ότι ήταν ένα μέσο, το οποίο θα βοηθούσε προς αυτή την κατεύθυνση, γιατί μέσω αυτού θα μπορούσε να υπάρξει μία εξοικείωση του κόσμου που εργάζεται στη Δικαιοσύνη με αυτό το νέο προφίλ, που παίρνει η τεχνική νοημοσύνη, γιατί ο Χάρτης αυτός δεν περιορίζεται στην υιοθέτηση ορισμένων αρχών. Αυτό είναι η κατάληξη. Για να φτάσει εκεί περνάει από μία μελέτη και παρέχει αρκετές πληροφορίες για το τι είναι η τεχνητή νοημοσύνη στο χώρο της Δικαιοσύνης και παρουσιάζει εφαρμογές

που είχαν υλοποιηθεί μέχρι τότε που συντάχθηκε ο Χάρτης Δεοντολογίας. Είναι δύσκολο να μετρήσουμε την απήχηση αυτής της πρωτοβουλίας. Είναι πάντως πολύ σημαντικό να μπορέσουμε να συμβάλουμε στην προώθηση των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στη Δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Ίσως με τη χρήση τους να μπορέσει να υπάρξει βελτίωση στα μεγάλα χρόνια προβλήματα του ελληνικού δικαστικού συστήματος. Ένα ζήτημα που μπορούμε να συζητήσουμε μετά την παρουσίαση του δεύτερου θέματος της ημερήσιας διάταξης είναι το εξής: Μήπως θα ήταν καλό να αναρτώνται στον ιστότοπο του Υπουργείου Δικαιοσύνης τα πρακτικά της επιτροπής και οι εισηγήσεις που παρουσιάζονται στην επιτροπή. Είναι πολύ σημαντικό, οι πληροφορίες, αλλά και ο προβληματισμός που αναπτύσσεται στους κόλπους της επιτροπής να διαχέονται ευρύτερα και να μην μένουν μόνο μεταξύ μας.

Ακολούθησε η εισήγηση του κ. Μ. Κουμπάρακη σε σχέση με το θέμα της ημερήσιας διάταξης «Η κατάσταση των ανοιχτών δεδομένων στον τομέα της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα», με τίτλο «Η κατάσταση των ανοιχτών δεδομένων στον τομέα της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα: Τα έργα Νομοθεσία και Χωρονομοθεσία». Ο κ. Κουμπάρακης ανέφερε τα εξής (συνημμένη παρουσίαση 1) : “Στην ομάδα μου έχουμε αναπτύξει μια πλατφόρμα για νομοθετικά δεδομένα και έχουμε επικεντρωθεί σε νομοθετικά έγγραφα. Το ένα ερευνητικό έργο που έχουμε είναι αυτό που ονομάζουμε Νομοθεσία. Είναι ουσιαστικά μία εσωτερική δράση στην ομάδα μας. Δεν είχαμε κάποια χρηματοδότηση για αυτό όλα έγιναν με την καλή πρόθεση και προσπάθεια των συνεργατών μου. Υπάρχει και ένα δεύτερο έργο, το Χωρονομοθεσία, για το οποίο είχαμε χρηματοδότηση, τη δράση του οποίου θα σας την αναφέρω στη συνέχεια.

Θέλουμε να μπορούμε να διαθέτουμε νομοθετικά έγγραφα σε machine-readable format όπως λέμε στα αγγλικά, δηλαδή σε μορφή μηχαναγνώσιμη, και να είναι παράλληλα ανοιχτά διασυνδεδεμένα δεδομένα. Αυτή είναι η τεχνολογία που χρησιμοποιούμε και με αυτό τον τρόπο πιστεύουμε ότι μπορούμε να βοηθήσουμε προς δύο κατευθύνσεις: η μία κατεύθυνση είναι να βοηθήσουμε την ευκολότερη ανάπτυξη εφαρμογών που θα απευθύνονται, είτε σε πολίτες, είτε σε ανθρώπους, ειδικούς που ασχολούνται με τη νομοθεσία, όπως για παράδειγμα δικηγόρους,

αλλά επίσης θα βοηθήσουν και ανθρώπους που θέλουν να αναπτύξουν εφαρμογές, που θα χρησιμοποιούν την υπάρχουσα νομοθεσία σαν ένα στρώμα δεδομένων. Θέλουμε αυτές οι εφαρμογές να μην διαβάζουν pdf αλλά να διαβάζουν κάτι πιο δομημένο, τη μηχαναγνώσιμη μορφή των εγγράφων, την οποία να μπορούν να το επεξεργαστούν καλύτερα. Αυτό που βλέπετε στο σχήμα που δείχνω, είναι οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούμε. Χρησιμοποιούμε τεχνολογίες από την περιοχή που λέμε Σημαιολογικό Παγκόσμιο Ιστό και πιο συγκεκριμένα οντολογίες και διασυνδεδεμένα δεδομένα. Στην πλατφόρμα μας έχουμε νομοθετικά έγγραφα που αφορούν πέντε είδη πρωταρχικής εθνικής νομοθεσίας, το Σύνταγμα, τα προεδρικά διατάγματα, τους νόμους, τις πράξεις του υπουργικού συμβουλίου και τις άλλες αποφάσεις και επίσης δύο δευτερογενείς πηγές ελληνικής νομοθεσίας, όπως πράξεις νομοθετικού περιεχομένου και κανονιστικές διατάξεις. Έχουμε λάβει υπόψη μας και τις αλλαγές τις οποίες συμβαίνουν στη διάρκεια του χρόνου, όπως ας πούμε να εισαχθεί ένα καινούργιο άρθρο σε ένα νόμο, να αντικατασταθεί ένα άρθρο με κάποιο άλλο άρθρο, να καταργηθεί ένα άρθρο και έτσι να παράξουν καινούργιες εκδόσεις. Όλα αυτά τα δεδομένα, όλη αυτή την πληροφορία την έχουμε για κάποια συγκεκριμένα χρόνια, θα σας δώσω πληροφορίες παρακάτω. Η οντολογία μας καλύπτει αυτά τα είδη νομοθεσίας. Οντολογία είναι μία περιγραφή υψηλού επιπέδου ενός πεδίου που μας ενδιαφέρει. Το συγκεκριμένο πεδίο, δηλαδή αυτό που μας ενδιαφέρει στην περίπτωση μας, είναι η νομοθεσία. Μια οντολογία μας λέει ποιες είναι οι σχέσεις ανάμεσα στις οντότητες του πεδίου μας και ποιες είναι οι ιδιότητες τους. Βλέπετε για παράδειγμα σε αυτό το σχήμα ότι έχουμε την οντότητα *legal resource*, δηλαδή νομοθετικό πόρο. Έχουμε επίσης τις κατηγορίες στις οποίες αναφέρθηκα προηγουμένως (το σύνταγμα, το προεδρικό διάταγμα, τους νόμους και ούτω καθεξής), έχουμε ότι μπορεί να υποστούν κάποιες αλλαγές και οι αλλαγές είναι τα διαφορετικά editions στην οντολογία. Για ένα pdf του Εθνικού τυπογραφείου μπορούμε μετά να φτιάξουμε instances, δηλαδή στιγμιότυπα αυτής της οντολογίας, που θα περιγράφουν το κάθε pdf: τον τάδε νόμο που αποτελείται από τα εξής άρθρα, τις εξής παραγράφους κλπ. και με αυτό τον τρόπο περιγράφουμε όλη την ελληνική νομοθεσία.

Υπάρχει μια ανάλογη οντολογία που έχει αναπτυχθεί από το ELI (το *european legislation identifier*), οπότε στην οντολογία που έχουμε φτιάξει εδώ έχουμε πάρει

τις βασικές ιδέες του ELI και τις έχουμε επεκτείνει με ό,τι χρειαζόμασταν για να μπορέσουμε να περιγράψουμε την ελληνική νομοθεσία – χρησιμοποιούμε το european legislation identifier (δείχνει στην διαφάνεια). Με βάση το ELI, κάθε νομοθετικό έγγραφο έχει ένα αναγνωριστικό, το οποίο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να αναφερθούμε σε αυτό στον παγκόσμιο ιστό με μοναδικό τρόπο. Αν πάει κανείς δηλαδή να γράψει στον παγκόσμιο ιστό αυτό εδώ το url και έχει βάλει αυτό το συγκεκριμένο τύπο νομοθεσίας το έτος και το αντίστοιχο ID όπως ας πούμε αυτό εδώ (δείχνει στην διαφάνεια) που μας στέλνει σε ένα συγκεκριμένο πρότυπο φόρμας, θα επιστρέψει αυτό το συγκεκριμένο προεδρικό διάταγμα. Μπορούμε επίσης να αναφερθούμε μοναδικά σε μία αλλαγή, ας πούμε που έγινε στον νόμο μετά τις 20/5, μπορούμε να δούμε τις διάφορες μορφές του νόμου, μπορούμε να σε πάμε μέσα σε άρθρα, παραγράφους κλπ.. Αυτό που θέλουμε είναι να μπορούμε να έχουμε την ελληνική νομοθεσία σαν ανοιχτά δεδομένα στο παγκόσμιο ιστό. Και αν φανταστεί κανείς ότι αυτή η νομοθεσία είναι διασυνδεδεμένη και με άλλες νομοθεσίες ευρωπαϊκές, τότε έχουμε αυτό που λέμε το ευρωπαϊκό legal knowledge graph όλων των νομοθεσιών των ευρωπαϊκών κρατών. Οπότε για να πετύχουμε αυτό το σκοπό και να παράξουμε το Ελληνικό legal knowledge graph φτιάξαμε ένα pipeline, το οποίο ουσιαστικά κάνει τα εξής: έχει ένα crawler που πηγαίνει στο εθνικό τυπογραφείο και παίρνει pdf και μετά επεξεργαζόμαστε αυτά τα pdf και τα κάνουμε open linked data πού είναι η τεχνολογία που χρησιμοποιούμε για την ανοικτή και ελεύθερη διάθεση Ελληνικών νομικών εγγράφων. Μετά έχουμε διάφορα εργαλεία που βασίζονται σε Μηχανική Μάθηση και κάνουν διάφορα ενδιαφέροντα πράγματα. Για παράδειγμα, μπορούν να αναγνωρίσουν ονομασμένες οντότητες μέσα σε ένα νομικό έγγραφο π.χ., ένα υπουργό που υπογράφει το νόμο ή ένα οργανισμό ή μια γεωγραφική οντότητα κλπ. Επίσης, κάθε νομοθετικό έγγραφο το διασυνδέουμε με άλλα νομοθετικά έργα καθώς επίσης και με άλλα ανοιχτά δεδομένα, όπως για παράδειγμα δεδομένα της wikipedia που έχει σελίδες για τους Έλληνες πολιτικούς. Για παράδειγμα, αν ένας Υπουργός έχει υπογράψει ένα νομοθετικό διάταγμα και αυτός ο Υπουργός έχει στη σελίδα στην wikipedia, θα έχουμε ένα link που να μας πάει στη σελίδα αυτού του πολιτικού. Επίσης, συνδέουμε τους ελληνικούς νόμους με την ευρωπαϊκή νομοθεσία κάτι που είναι πολύ σημαντικό όπως είπαμε και νωρίτερα. Όταν έχουμε

τώρα αυτή την αναπαράσταση των νομοθετικών εγγράφων σαν ανοιχτά διασυνδεδεμένα δεδομένα, μπορούμε να γράψουμε ερωτήσεις στη γλώσσα SPARQL. Μπορούμε για παράδειγμα να γράψουμε ερωτήσεις που αφορούν πότε εκδόθηκε ένας νόμος ή ποιοι υπουργοί τον έχουν υπογράψει ή ποιες αλλαγές έχουν υπάρξει σε ένα νόμο κλπ. Το τελευταίο είναι πολύ σημαντικό γιατί μπορεί κανείς να βρει εύκολα όχι μόνο ποιοι νόμοι άλλαξαν, αλλά και ποια είναι η σημερινή μορφή ενός νόμου μετά από μια σειρά από αλλαγές. Αυτό μπορεί να είναι πολύ χρήσιμο για ένα δικηγόρο ή ένα πολίτη για να δουν αυτό το νόμο στην τωρινή του μορφή. Μπορούμε επίσης να έχουμε ερωτήσεις που μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς για να υπολογίσει κάποια στατιστικά, και τέλος, όπως σας είπα, για να διασυνδέσει νομοθετικά έγγραφα, με ανοιχτά δεδομένα. Στην πλατφόρμα που έχουμε φτιάξει έχουμε πάρει τα Α και Δ τεύχη των ΦΕΚ από το 1900 μέχρι το 2019, τον ποινικό και τον αστικό κώδικα, όλες τις Ευρωπαϊκές διατάξεις και συνθήκες από το eur-lex και αυτά διαθέτουμε. Αυτά είναι περίπου 12.000 νομικά έγγραφα στα οποία μέσα έχουμε βρει γύρω στις 200.000 αναφορές οντότητες και ουσιαστικά αυτό είναι 5 εκατομμύρια τριπλέτες. Αν χτυπήσετε το link legislation.di.uoa.gr, (δείχνει στην διαφάνεια) στον υπολογιστή σας μπορείτε να πάτε στην πλατφόρμα μας και να δείτε τι έχουμε φτιάξει και να πλοηγηθείτε σε αυτό. Αυτή την πλατφόρμα την ξεκινήσαμε περίπου το 2015 και το 2016 την παρουσιάσαμε σε ένα it4you contest που είχε οργανωθεί όπου μάλιστα πήραμε και ένα βραβείο. Από τότε την έχουμε παρουσιάσει σε διάφορους οργανισμούς του δημόσιου τομέα, την παρουσιάσαμε σε κάποιους ανθρώπους από τη Βουλή, στο τωρινό υπουργείο ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, το σημερινό Υπουργείο του κ. Πιερρακάκη δηλαδή, την παρουσιάσαμε και σε ανθρώπους του Υπουργείου Δικαιοσύνης, σε μία συνεργασία που είχαμε και συμμετείχαν και σε μία σχετική πρόταση που διατυπώσαμε, όπου προτείνουμε κάποιες επεκτάσεις της πλατφόρμας, η οποία δυστυχώς δεν πέρασε. Παρουσιάσαμε επίσης την πλατφόρμα στο European Legislation Identifier Group στις Βρυξέλλες και επίσης και στο δικηγορικό σύλλογο. Δηλαδή, έχουμε κάνει τα πάντα για να τη διαφημίσουμε, οπότε ίσως και εσείς κάποτε να με έχετε ακούσει στο παρελθόν να την παρουσιάζω.

Ότι σας περιέγραψα μέχρι τώρα έχει γίνει στα πλαίσια πτυχιακών και διπλωματικών εργασιών στο Τμήμα μας και ευχαριστώ θερμά τους φοιτητές μου που δούλεψαν σκληρά γι' αυτό.

Θα σας μιλήσω τώρα για ένα έργο που έχουμε με χρηματοδότηση από τη δράση Ερευνώ-Δημιουργώ-Καινοτομώ. Στο έργο αυτό μας ενδιαφέρει πολύ η νομοθεσία που έχει «χωρική πληροφορία». Το έργο που μόλις ανέφερα, το έχουμε σε συνεργασία με μία εταιρεία που λέγεται Γεωαπεικόνιση και την ενδιαφέρουν γεωγραφικές πληροφορίες που εμφανίζονται σε νομοθετικά έγγραφα. Για παράδειγμα, ας πούμε, στα τεύχη δ και ΑΑΠ, μπορεί να έχουμε μια περιβαλλοντολογική διάταξη ή μια διάταξη που αφορά αποχαρακτηρισμό μιας εκτάσεων και λοιπά. Εκεί υπάρχει πολύ γεωχωρική πληροφορία που για παράδειγμα είναι και σε μορφή σχημάτων, όπως αυτό που βλέπετε εδώ (δείχνει διαφάνεια) και να υπάρχει μία σελίδα, ας πούμε, ένα τέτοιο σχήμα και να υπάρχει και κάποιος πίνακας με συντεταγμένες, όπως αυτόν (δείχνει διαφάνεια). Οπότε δουλέψαμε σε αυτή την περιοχή με τη συνεργασία του συνάδελφού μου Γιάννη Παναγάκη, που είναι αναπληρωτής μου στην επιτροπή. Η ειδικότητά του, τα νευρωνικά δίκτυα και η επεξεργασία εικόνας, μας βοήθησε πολύ, και με τη βοήθεια του καταφέρνουμε να βγάζουμε τέτοιους πίνακες από νομοθετικά έγγραφα και να μπορούμε μετά να εξάγουμε και τις συντεταγμένες, ώστε για παράδειγμα να μπορεί κανείς να έχει μία εφαρμογή, που θα δείξει στο χρήστη ένα χάρτη και μετά στο χάρτη αυτό, να μπορεί κανείς να ζουμάρει και μετά να αναρωτηθεί, αν υπάρχουν κάποιες περιβαλλοντολογικές διατάξεις, που ισχύουν για αυτό το Δήμο π.χ., ποιες είναι και ποιες περιοχές συγκεκριμένα του Δήμου αφορούν και να δούμε μετά στο χάρτη τα γεωγραφικά όρια των περιοχών αυτών, μέσω αυτών εδώ των συντεταγμένων στον πίνακα.

Με την ιδιότητα του μέλους της Επιτροπής, σας έκανα αυτή τη μικρή παρουσίαση σήμερα και σας ευχαριστώ για το χρόνο που μου δώσατε. Πιστεύω ότι η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να δώσει πολλά πράγματα στην ανάπτυξη ευφυών συστημάτων για την νομοθεσία και τη δικαιοσύνη. Όσον αφορά τη νομοθεσία εμείς αυτό που μάθαμε από αυτή την άσκηση που κάναμε είναι ότι θα πρέπει η ελληνική κυβέρνηση να πάρει μία απόφαση και να χρησιμοποιεί τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης, όπως αυτές που χρησιμοποιήσαμε, όπως αυτές που προτείνει το

European Legislation Identifier Body, από την στιγμή που γράφετε σε πρώτη έκδοση ένας νόμος ώστε να καταλήγει στο εθνικό τυπογραφείο όχι σαν pdf, αλλά σε μία δομημένη μορφή, που να μπορεί μετά εύκολα κανείς να κάνει πράγματα με αυτή τη μορφή. Με αυτό τον τρόπο, θα μπορούμε να κάνουμε την Ελληνική νομοθεσία πιο χρήσιμη, να τη συνδέσουμε και με άλλες σχετικές πηγές, όπως ας πούμε να δούμε τη διασύνδεση με την Ελληνική νομολογία και επίσης να τη συνδέσουμε με τη νομοθεσία άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Λίγα λόγια για τα μελλοντικά μας σχέδια τώρα στην περιοχή αυτή. Αυτό τον καιρό -και μάλιστα αυτό αναφέρθηκε και σε μία από τις προηγούμενες παρουσιάσεις- στόχος μας είναι το να μπορούμε να ρωτήσουμε-κάνουμε ερωτήσεις εκφρασμένες σε φυσική γλώσσα πάνω από το σύστημα νομοθεσίας. Αυτή τη στιγμή για να γράψετε αυτές τις ερωτήσεις, στις οποίες αναφέρθηκα νωρίτερα πρέπει να χρησιμοποιείτε μία ειδική γλώσσα, την SPARQL, στην οποία αναγράφεται αυτή η ερώτηση που είναι κάτι τεχνικό. Το καλύτερο βέβαια θα ήταν να το γράψετε, να το πει κανείς στη φυσική γλώσσα, δηλαδή να πει κανείς «ενδιαφέρομαι για τον τελευταίο νόμο για την ανώτατη εκπαίδευση» και να πάρει την απάντηση του και μετά να μπορεί να κάνει ένα διάλογο πιθανότατα με το με ένα chatbot, ένα legal digital assistant, ας πούμε, το οποίο θα χρησιμοποιεί την πλατφόρμα μας. Αλλά αυτό δεν το έχουμε ακόμα έτοιμο, είναι κάτι στο οποίο δουλεύουμε. Σας ευχαριστώ πολύ».

Στη συνέχεια έλαβε το λόγο ο κ. Π. Λυμπερόπουλος και στην εισήγησή του με τίτλο «METADATA και ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ - πρακτική προσέγγιση» (συνημμένη παρουσίαση 2) ανέφερε τα εξής: «Κατά την γνώμη μου μεγάλη σημασία έχει η Ανάλυση εσωτερικών χαρακτηριστικών του εγγράφου, η πορεία των αλλαγών, το track changes στο περιεχόμενό τους, σε συνάρτηση με τον εκάστοτε χρήστη. Θυμάμαι όταν πριν μερικά χρόνια ως Εθνικός εκπρόσωπος της Ελλάδας στην ομάδα εργασίας του e-justice, οι Αυστριακοί είχαν αναπτύξει ένα σύστημα στην νομοθέτησή τους, όπου το έγγραφο εργασίας, που ήταν ένα σχέδιο νόμου στον οποίο μία νομοπαρασκευαστική επιτροπή θα κατέληγε και ήθελε να προτείνει στον έχοντα την νομοθετική πρωτοβουλία Υπουργό, αυτό το έγγραφο, παρέμενε στο σύστημά τους σε όλες τις εκδόσεις του, έτσι ώστε να μπορεί ο νομοθέτης στην επεξεργασία να καταφύγει στο παρελθόν. Με την δυνατότητα αυτή είχε πρόσβαση σε κάποιους

ενδεχομένως και πολύ σημαντικούς λόγους, εξαιτίας των οποίων προτιμήθηκε η α ή β διατύπωση ή κάποια διαφορετική ρύθμιση στο σχέδιο. Βλέπουμε συνεπώς ότι και σε αυτό το στενό πεδίο της διαχείρισης των εγγράφων που για την δική μας δικαστική, δικαστηριακή καθημερινότητα, τα metadata είναι κάτι εξαιρετικά σημαντικό, υπάρχουν πολλά κέρδη, τα οποία θα μπορούσαμε να αντλήσουμε από τις πληροφορίες αυτές. Αν είχα τη δυνατότητα να σας δείξω τώρα την διαφάνεια αυτή που έχω μπροστά μου θα βλέπατε κάτι το οποίο αποτελεί μία επιπλέον κατάκτηση στο σύστημά μας. Νομίζω ότι και ο κύριος Παπανικολάου πιθανό να έχει ένα σχετικό σχόλιο για το ΟΣΔΔΥ-ΔΔ (Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Υποθέσεων Διοικητικής Δικαιοσύνης), εγώ θα μιλήσω για το ΟΣΔΔΥ-ΠΠ (Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Υποθέσεων Πολιτικής και Ποινικής Δικαιοσύνης) .

Κατά την εισαγωγή των δεδομένων του δικογράφου για παράδειγμα, γίνεται η αναγραφή στοιχείων που αφορούν τους διαδίκους, τη διαδικασία, το περιεχόμενο, το ΑΦΜ των διαδίκων, αν είναι νομικά πρόσωπα, το ΓΕΜΗ τους κ.λπ. Υπάρχει δηλαδή, μία προσπάθεια να δημιουργείται στα δικαστήρια αυτή τη στιγμή, μία βάση δεδομένων η οποία έχει ένα εξαιρετικό βάθος και αυτό το εξαιρετικό βάθος εκτείνεται σε δύο επίπεδα: το πρώτο επίπεδο είναι το ποιοι είναι αυτοί που έχουν το χαρακτηρισμό «διάδικος» μέσα στο δικαστικό σύστημα και το δεύτερο, επίσης εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο, είναι ποια είναι η πορεία του δικογράφου. Υπάρχει και η δυνατότητα, και νομίζω ίσως σε κάποια δικαστήρια (στον Άρειο Πάγο και στο Συμβούλιο Επικρατείας), υπάρχει και η βάση δεδομένων των αποφάσεων, έτσι ώστε να μπορούμε να συσχετίσουμε αιτία και αιτιατό, να συσχετίσουμε τις συνθήκες (δικόγραφο) που προκάλεσαν κάποιο αποτέλεσμα (απόφαση). Θα κάνω μία πολύ μικρή παρένθεση, αναφέροντας ότι και στην ποινική έρευνα -συγχωρέστε με για το ενδιαφέρον, αλλά είμαι ποινικός δικαστής τα τελευταία χρόνια και αυτό δεν μπορώ να το παραλείψω- τα στοιχεία των μεταδεδομένων είναι εξαιρετικά σημαντικά είτε ερευνούμε συγκεκριμένη υπόθεση είτε προσεγγίζουμε ένα θέμα με εγκληματολογικό ενδιαφέρον. Θα αναφερθώ στο παράδειγμα μίας τηλεφωνικής συνομιλίας: Στο περιεχόμενο υπάγεται το τί αναφέρεται σε αυτήν, στα μετά data, όμως υπάρχει πλήθος πληροφοριών , όπως το όνομα, ο αριθμός κλήσης, ο αριθμός της συσκευής, η διάρκεια της κλήσης, πώς εστάλη ένα μήνυμα, το location που

δείχνει το τηλέφωνο εκείνη τη στιγμή και οι κεραιές που χρησιμοποιήθηκαν τη στιγμή εκείνη και όλα αυτά τα στοιχεία. Λοιπόν όλα αυτά, τα οποία συναντούμε στην καθημερινότητά μας, τη δικαστηριακή, είναι διάσπαρτα, πλέον μέσα στα δικόγραφα και είναι πλέον αναγνωρίσιμα και μέσα από τα ολοκληρωμένα συστήματα διαχείρισης δικαστικών υποθέσεων που έχουν τα δικαστήρια μας σε περισσότερο ή μικρότερο βαθμό αναπτυγμένα, είτε κατά την εδαφική έκταση, είτε κατά την διαδικασία. Υπάρχει δηλαδή ένα πολύ σημαντικό υλικό, για την επεξεργασία στο ΟΣΔΔΥ των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων. Έχει προβλεφθεί στη σύμβαση και νομίζω ότι δεν έχει αξιοποιηθεί ακόμα, από όσο γνωρίζω, αλλά υπάρχει ως εφαρμογή, η εφαρμογή του business intelligence. Αυτό είναι ένα τεχνικό εργαλείο, το οποίο ουσιαστικά επιτρέπει την δυνατότητα έρευνας, μέσα στο σύστημα διαχείρισης από το οποίο μπορούν να βγουν πάρα πολλά χρήσιμα συμπεράσματα για το έργο των δικαστηρίων. Ακόμα και σήμερα, που βρισκόμαστε σε μια πορεία με προοπτική στις νέες τεχνολογίες, αν και ο χώρος της Δικαιοσύνης άργησε πάρα πολύ να ανέβει στο τρένο της ψηφιοποίησης, θεωρώ ότι τα δύο ολοκληρωμένα συστήματα διαχείρισης δικαστικών υποθέσεων, των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων και των διοικητικών δικαστηρίων, είναι η ναυαρχίδα σε αυτή την πορεία. Ακόμα και σήμερα, λοιπόν έχουμε κάποιες υποδομές και κάποιες προοπτικές να αξιοποιήσουμε πάρα πολύ σημαντικές πληροφορίες.

Θα σας αναφέρω ένα παράδειγμα για την δυνατότητα αξιοποίησης των μεταδεδομένων. Μέχρι σήμερα δεν έχουμε αξιοποιήσει την δυνατότητα να προβλέπουμε τις ανάγκες που θα προκληθούν στην διαδικασία των απαλλοτριώσεων σε τοπικό επίπεδο, όταν ξεκινάει ένα μεγάλο τεχνικό έργο. Με τη χρήση των μεταδεδομένων μπορούμε να προσδιορίσουμε τις παραπάνω ανάγκες σε δικαστές, που θα χειρίζονταν υποθέσεις απαλλοτριώσεων στα κατά τόπον δικαστήρια. Αν διαπιστωνόταν ανάγκη θα είχαμε την δυνατότητα να τα ενισχύσουμε με ανθρώπινους πόρους, έτσι ώστε το έργο των απαλλοτριώσεων να προχωρήσει πολύ γρηγορότερα. Δυστυχώς στο παρελθόν υπήρξαν περιπτώσεις που καθυστέρησαν και επομένως χάθηκαν κοινοτικά κονδύλια από την αδυναμία αυτή. Άρα, μαζί και με άλλες προϋποθέσεις βέβαια, το να παρακολουθεί κάποιος το πώς εξελίσσονται οι ανάγκες, μέσα στο δικαστικό σύστημα, μπορεί να οδηγήσει σε βελτιστοποίηση της απόδοσης του. Άλλο παράδειγμα είναι η αξιοποίηση των

εγκληματολογικών δεδομένων, όπου εκεί βλέπουμε ότι κάποια αδικήματα μπορεί να έχουν μεγαλύτερη συχνότητα από ό,τι πριν από δύο, τρία ή πέντε χρόνια και να λάβουμε αντίστοιχα μέτρα, είτε νομοθετικά, είτε διοικητικής φύσεως. Στο ίδιο πνεύμα είναι η μέτρηση των δεδομένων των δικαστηρίων, δηλαδή τί όγκο υποθέσεων δέχονται, ποιοι είναι οι χρόνοι εκδίκασης διεκπεραίωσης, να μετρήσουμε και τους συντελεστές απόδοσης, να καταλήξουμε σε συμπεράσματα, που θα μπορούσαν να αφορούν και έναν δικαστικό Καλλικράτη. Θα μπορούσαμε να μετρήσουμε αποτελεσματικότερα το προφίλ των δικαστών, που έχει πολύ μεγάλη σημασία στην αξιολόγηση, να μετρήσουμε αναλόγως το προφίλ των γραμματέων και το προφίλ των δικηγόρων. Νομίζω για παράδειγμα ότι θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον να αξιοποιηθούν από δικηγορικούς συλλόγους τα μεταδεδομένα της κατάθεσης δικογράφων ως προς το ζήτημα της εξειδίκευσης κάποιων μελών τους, σε κάποιους τομείς δικαίου και της «πιστοποίησης» εξειδίκευσης. Κλείνοντας θα ήθελα να αναφερθώ στην προβλεπτική δικαιοσύνη, λέγοντας ότι έχοντας μία βάση δεδομένων δικαστικών αποφάσεων, όπως επίσης και δικογράφων και το πώς η διαφορά εξελίχθηκε και λύθηκε εν τέλει, ενδεχομένως στο ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο, να μπορούμε υπό κάποιες συνθήκες να ενισχύσουμε τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών. Ειδικότερα είχα προτείνει στο πρόσφατο παρελθόν το εξής: όταν ως έννομη τάξη έχουμε να επιλύσουμε το τεράστιο πρόβλημα της εκκρεμότητας των υποθέσεων των υπερχρεωμένων νοικοκυριών και για το λόγο αυτό εισήχθη από την Ελληνική πολιτεία και καλώς έγινε αυτό, η υποχρεωτική διαμεσολάβηση, θα μπορούσε να βοηθηθεί πάρα πολύ το έργο των διαμεσολαβητών, εάν υπήρχε η δυνατότητα αξιολόγησης των δεδομένων της διαφοράς, που εμφανίζεται ενώπιον των διαμεσολαβητών και σύγκρισης με αυτά τα οποία θα υπήρχαν στη δεξαμενή των δικογράφων και αποφάσεων των ελληνικών δικαστηρίων. Οι διάδικοι θα είχαν τότε την δυνατότητα να αντιληφθούν εάν και τι πιθανότητες έχουν, βάση της νομολογίας των δικαστηρίων, να επιτύχουν ένα αποτέλεσμα κατά την άποψή τους θετικό στην διαδικασία της διαμεσολάβησης. Αντιλαμβάνεστε πόσο αποτελεσματικότερη θα ήταν η διαδικασία της διαμεσολάβησης για το δικαστικό σύστημα και πως τελικά η προληπτική δικαιοσύνη μπορεί πράγματι να λειτουργήσει επωφελώς. Θα αναγνωρίσω εδώ και θα βάλω και τον αστερίσκο για τους κινδύνους, τους οποίους

μπορούμε σαφώς να αντιληφθούμε ότι μπορεί να συντρέξουν και το πώς ταυτόχρονα θα γίνει η διαχείριση τους για την ταχύτερη και ποιοτικότερη απονομή της Δικαιοσύνης. Αυτά από μένα για τις πρώτες σκέψεις για τη σημερινή μας συνάντηση».

Για το ίδιο θέμα ημερήσιας διάταξης ο κ. Χρ. Παπανικολάου ανέφερε τα ακόλουθα στην εισήγησή του με τίτλο «Κατάσταση ανοικτών δεδομένων στη διοικητική δικαιοσύνη και σύστημα Διαδικτυακής Πύλης (Internet Portal) Διοικητικής Δικαιοσύνης»:

«1. Ο ν. 4305/2014 “Ανοικτή διάθεση και περαιτέρω χρήση εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του δημόσιου τομέα, τροποποίηση του ν. 3448/2006 (Α’ 57), προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2013/37/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου” (Α’237)» τροποποίησε τις διατάξεις του διατάξεις του ν. 3448/2006 “Για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημοσίου τομέα και τη ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών” (Α’ 57). Στο άρθρο 3 του ν. 3448/2006, όπως τροποποιήθηκε από τις διατάξεις του Κεφαλαίου Α’ του ν. 4305/2014, ορίστηκε ότι «Με την επιφύλαξη της παραγράφου 1 του προηγούμενου άρθρου, για τους σκοπούς του πρώτου κεφαλαίου αυτού του νόμου νοούνται ως: 1. “Φορείς του δημόσιου τομέα”, οι κρατικές αρχές, κεντρικές και περιφερειακές, οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, οι Ο.Τ.Α. πρώτου και δεύτερου βαθμού, τα λοιπά Ν.Π.Δ.Δ., οι κατά την παράγραφο 2 αυτού του άρθρου οργανισμοί δημόσιου δικαίου και οι ενώσεις που σχηματίζονται από μία ή περισσότερες από τις αρχές αυτές ή από έναν ή περισσότερους από τους οργανισμούς δημόσιου δικαίου. (...) 3. “Έγγραφο”, κάθε έγγραφο, τμήμα εγγράφου, πληροφορία ή δεδομένο που εκδίδεται ή έχει ανατεθεί προς διαχείριση στους φορείς του δημόσιου τομέα, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, και ιδίως μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιοι οδηγίες, απαντήσεις των διοικητικών αρχών, γνωμοδοτήσεις, αποφάσεις, αναφορές, ανεξάρτητα από το μέσο αποτύπωσης που χρησιμοποιείται (π.χ. αποτύπωση σε χαρτί, αποθήκευση σε ηλεκτρονική μορφή ή ηχητική, οπτική, οπτικοακουστική εγγραφή). Ως “έγγραφα”, για την εφαρμογή των διατάξεων αυτού του νόμου λογίζονται και τα ιδιωτικά έγγραφα που βρίσκονται σε αρχεία (φακέλους) φορέων του δημόσιου τομέα και

χρησιμοποιήθηκαν ή λήφθηκαν υπόψη για τον καθορισμό της διοικητικής τους δράσης (...)» και στο άρθρο 6 ότι «1. Οι φορείς του δημόσιου τομέα διαθέτουν τα έγγραφα, τις πληροφορίες και τα δεδομένα τους σε οποιαδήποτε προϋπάρχουσα μορφή ή γλώσσα και, εφόσον είναι δυνατόν, σε ανοικτό και μηχαναγνώσιμο μορφότυπο, από σταθερό σημείο απόθεσης, μαζί με τα μεταδεδομένα τους στο διαδικτυακό τόπο www.data.gov.gr ή την ιστοσελίδα του φορέα. Σε περίπτωση διάθεσης στην ιστοσελίδα του φορέα, πρέπει να είναι προσβάσιμα μέσω υπερσυνδέσμων ή με άλλο τρόπο στο δικτυακό τόπο www.data.gov.gr. Τόσο ο μορφότυπος όσο και τα μεταδεδομένα πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να συμμορφώνονται με ανοικτά, επίσημα πρότυπα. Εφόσον είναι δυνατόν τα σύνολα δεδομένων καθίστανται προσβάσιμα μέσω διασυνδέσεων προγραμματισμού εφαρμογών».

2. Πρέπει να επισημανθεί ότι η Επιτροπή Πληροφοριακών Συστημάτων του ΣτΕ προβληματίστηκε εάν η θεσπισθείσα με τον ν. 4305/2014 αρχή της ανοικτής διάθεσης και περαιτέρω χρήσης των εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων που βρίσκονται στην κατοχή των φορέων του δημόσιου τομέα εφαρμόζεται στα έγγραφα, στις πληροφορίες και στα δεδομένα του Συμβουλίου της Επικρατείας, δοθέντος ότι οι ως άνω διατάξεις δεν έχουν συμπεριλάβει ούτε τα δικαστήρια της χώρας στους φορείς του δημοσίου τομέα, ούτε τις δικαστικές αποφάσεις και τα λοιπά έγγραφα των δικαστηρίων στα έγγραφα εκείνα επί των οποίων εφαρμόζεται η ως άνω αρχή.

3. Ήδη με τον ν. 4727/2020 «Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) - Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις» (Α'184) μεταφέρθηκε στο εσωτερικό δίκαιο η Οδηγία 2019/1024 (ΕΕ) για τα ανοικτά δεδομένα και την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα (αναδιατύπωση) (άρθρα 59 έως 74 ν. 4727/2020). Η Οδηγία 2019/1024 στο προοίμιο αυτής και στην αιτιολογική σκέψη 8 αναφέρεται στα «έγγραφα που παράγονται από φορείς του δημόσιου τομέα της εκτελεστικής, νομοθετικής ή δικαστικής εξουσίας», τα οποία «αποτελούν μια ευρεία, ποικίλη και πολύτιμη δεξαμενή πόρων που μπορεί να ωφελήσει την κοινωνία». Με το άρθρο 108 του ν. 4727/2020 καταργήθηκαν οι διατάξεις του ν.

4305/2014 περί ανοικτών δεδομένων. Στο άρθρο 60 δίδονται οι ορισμοί των ανοικτών δεδομένων. Προβλέπεται μεταξύ άλλων ότι «Φορείς του δημόσιου τομέα» είναι «οι κρατικές αρχές, κεντρικές και περιφερειακές, οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, οι Ο.Τ.Α. πρώτου και δεύτερου βαθμού, τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί δημοσίου δικαίου κατά την έννοια της παρ. 2 και οι ενώσεις που σχηματίζονται από μία ή περισσότερες από τις ανωτέρω αρχές ή από έναν ή περισσότερους από τους οργανισμούς δημοσίου δικαίου», «έγγραφο» είναι «κάθε έγγραφο ή τμήμα εγγράφου, πληροφορία ή δεδομένο, που εκδίδεται ή έχει ανατεθεί προς διαχείριση στους φορείς του παρόντος κεφαλαίου στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους ... και ιδίως μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις των διοικητικών αρχών, γνωμοδοτήσεις, αποφάσεις, αναφορές, ανεξάρτητα από το μέσο αποτύπωσης που χρησιμοποιείται (π.χ. αποτύπωση σε χαρτί, αποθήκευση σε ηλεκτρονική μορφή ή ηχητική, οπτική ή οπτικοακουστική εγγραφή). Ως «έγγραφα», για την εφαρμογή αυτού του νόμου, λογίζονται και τα ιδιωτικά έγγραφα, που βρίσκονται σε αρχεία (φακέλους) φορέων του δημόσιου τομέα και χρησιμοποιήθηκαν ή λήφθηκαν υπόψη κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους», «ανωνυμοποίηση» είναι «η διαδικασία μετατροπής εγγράφων σε ανώνυμα έγγραφα που δεν σχετίζονται προς ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο ή η διαδικασία, με την οποία τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα γίνονται ανώνυμα, κατά τρόπο ώστε να είναι αδύνατος ο εντοπισμός της ταυτότητας του προσώπου στο οποίο αναφέρονται», «δυναμικά δεδομένα» είναι «έγγραφα σε ψηφιακή μορφή, τα οποία υπόκεινται σε συχνές ή σε πραγματικό χρόνο επικαιροποιήσεις, ιδίως λόγω της μεταβλητότητας ή της ταχείας απαξίωσής τους. Τα δεδομένα που παράγονται από αισθητήρες θεωρούνται, κατά κανόνα, δυναμικά δεδομένα» «ερευνητικά δεδομένα» είναι «έγγραφα σε ψηφιακή μορφή, εξαιρουμένων των επιστημονικών δημοσιεύσεων, τα οποία συλλέγονται ή παράγονται κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων επιστημονικής έρευνας και χρησιμοποιούνται ως τεκμήρια στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας ή είναι κοινώς αποδεκτά στην ερευνητική κοινότητα ως αναγκαία για την επικύρωση των ερευνητικών ευρημάτων και αποτελεσμάτων», «σύνολα δεδομένων υψηλής αξίας» είναι «έγγραφα, η περαιτέρω χρήση των οποίων συνδέεται με σημαντικά οφέλη για την κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία,

κυρίως λόγω της καταλληλότητάς τους για τη δημιουργία υπηρεσιών και εφαρμογών προστιθέμενης αξίας καθώς και νέων, ποιοτικών και αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, αλλά και λόγω του πλήθους των δυνητικών αποδεκτών των υπηρεσιών και των εφαρμογών προστιθέμενης αξίας που βασίζονται στα εν λόγω σύνολα δεδομένων». Στο άρθρο 63 παρ. 1 και 2 προβλέπεται ότι «Με την επιφύλαξη των ρυθμίσεων που αφορούν στα σύνολα δεδομένων υψηλής αξίας, οι φορείς του παρόντος Κεφαλαίου διαθέτουν ηλεκτρονικά τα έγγραφά τους σε οποιαδήποτε προϋπάρχουσα μορφή ή γλώσσα και, εφόσον είναι δυνατό, σε μορφότυπους που είναι ανοικτοί, μηχαναγνώσιμοι, προσβάσιμοι, προσιτοί και επαναχρησιμοποιούμενοι, μαζί με τα μεταδεδομένα τους. Τόσο ο μορφότυπος όσο και τα μεταδεδομένα συμμορφώνονται καταρχήν με επίσημα ανοικτά πρότυπα, ιδίως όπως αυτά καθορίζονται με το προφίλ εφαρμογής DCAT (Data Catalogue Vocabulary) για πύλες δεδομένων στην Ευρώπη (DCAT-AP) (παρ. 1) και ότι «τα έγγραφα διατίθενται από σταθερό σημείο απόθεσης, μαζί με τα μεταδεδομένα τους, μέσω της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης της Δημόσιας Διοίκησης (gov.gr) ή στην ιστοσελίδα του φορέα. Στην περίπτωση διάθεσης στην ιστοσελίδα του φορέα, αυτά πρέπει να είναι προσβάσιμα μέσω υπερσυνδέσμων ή με άλλο τρόπο μέσω της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης της Δημόσιας Διοίκησης (gov.gr) ... (παρ. 2)».

4. Η ηλεκτρονική πλατφόρμα ανάρτησης δεδομένων δημοσιευμένων από την κεντρική διοίκηση, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλες υπηρεσίες, η οποία επιχείρησε να υλοποιήσει τις προβλέψεις του ν. 4305/2014 ήταν οι ιστότοποι «data.gov.gr.» και «archive.data.gov.gr» (προηγούμενη έκδοση του data.gov.gr). Εντούτοις στις τοποθεσίες αυτές, εκ των οποίων η μεν πρώτη περιλαμβάνει το πεδίο «Έγκλημα και Δικαιοσύνη» η δε δεύτερη το πεδίο «Δικαιοσύνη, νομικό σύστημα και δημόσια ασφάλεια» δεν εμφανίζονται δεδομένα προερχόμενα από το Συμβούλιο της Επικρατείας και τη Διοικητική Δικαιοσύνη. Στον ιστότοπο gov.gr ο οποίος μνημονεύεται ως «σημείο απόθεσης» ανοικτών δεδομένων από τον 4727/2020, συμπεριλήφθηκε το πεδίο «Δικαιοσύνη». Στο μενού του πεδίου αυτού περιλαμβάνεται το πεδίο «Δικαστήρια» το οποίο οδηγεί, μεταξύ άλλων, στο «Συμβούλιο της Επικρατείας και Διοικητική Δικαιοσύνη» που με τη σειρά του οδηγεί στα υποπεδία «Αναζήτηση Δελτίων Νομολογιακής και Βιβλιογραφικής Ενημέρωσης (ΔΝΒΕ)», «Αναζήτηση εκθεμάτων», «Αναζήτηση

Νομολογίας», και «Παρακολούθηση υπόθεσης». Τα υποπεδία αυτά αποτελούν συνδέσμους προς τον ιστότοπο «adjustice.gr» προς τον οποίο κατευθύνεται ο χρήστης. Η δομή αυτή φαίνεται να αποτυπώνει τις προβλέψεις του άρθρου 63 παρ. 2 του ν. 4727/2020.

5. Η διαδικτυακή πύλη www.adjustice.gr είναι το σημείο πρόσβασης όλων των κατηγοριών χρηστών του ΟΣΔΔΥΔΔ, καθώς και απλών ανώνυμων χρηστών, με το Συμβούλιο της Επικρατείας, τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, τη Γενική Επιτροπεία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων και τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες που αυτά παρέχουν.

6. Ειδικότερα, το portal του ΟΣΔΔΥΔΔ απευθύνεται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- α. Στους δικηγόρους και τους διαδίκους που έχουν εκκρεμείς υποθέσεις στα ως άνω δικαστήρια και επιθυμούν να πληροφορηθούν σχετικά με τη λειτουργία τους και τις υποθέσεις τους, λειτουργεί δε ως προς αυτούς ως πύλη εισόδου για κατάθεση εισαγωγικών και παρεπόμενων δικογράφων και στοιχείων δικογραφίας σε κάθε μορφή αρχείου, κατάθεση αιτήσεων πιστοποιητικών, παρακολούθηση υπόθεσης.
- β. Σε νομικούς που ενδιαφέρονται για τη λειτουργία των ως άνω δικαστηρίων.
- γ. Στο ευρύ κοινό που είτε ενδιαφέρεται αυθορμήτως για τη λειτουργία και τις δραστηριότητες των ως άνω δικαστηρίων είτε, συνηθέστερα, επισκέπτεται τον ιστότοπο σε συνέχεια προηγούμενης περιήγησης που περιλαμβάνει κάποια πληροφορία γι' αυτό (π.χ. μετά από ανάγνωση είδησης σχετικά με κάποια πρόσφατη απόφαση ή κάποια εξέλιξη που το αφορά).
- δ. Σε διεθνές κοινό, συνηθέστερα νομικούς (ακαδημαϊκούς, δικηγόρους ή δικαστές), που ενδιαφέρονται για τη λειτουργία, τα πρόσωπα που στελεχώνουν τα ως άνω δικαστήρια ή τη νομολογία τους, είτε στο πλαίσιο έρευνας (ακαδημαϊκής ή θεσμικής) είτε για τη διερεύνηση της δυνατότητας προσφυγής σε αυτά για ορισμένη υπόθεση είτε, τέλος, για τη διαπίστωση της αξιοπιστίας των δικαστικών οργάνων.
- ε. Στους δικαστικούς λειτουργούς και υπαλλήλους που επιθυμούν να πληροφορηθούν για τα νέα και τις δραστηριότητές των ως άνω δικαστηρίων.

7. Μέσω του ιστοτόπου www.adjustice.gr, που αποτελεί την διαδικτυακή είσοδο σε όλη τη διοικητική δικαιοσύνη, κάποιος έχει τη δυνατότητα να κατευθυνθεί είτε στην σελίδα του Συμβουλίου της Επικρατείας, είτε της Γενικής Επιτροπείας των τ.δ.δ. είτε των διοικητικών δικαστηρίων. Τα μενού υπηρεσιών

εντάσσονται σε κάθε δικαστήριο ξεχωριστά. Υπάρχει μηχανή αναζήτησης διοικητικών δικαστηρίων, σχετική λίστα και διαδραστικός χάρτης της Ελληνικής Επικράτειας από τον οποίο ο χρήστης επιλέγει τα δικαστήρια. Επιλέγοντας κάποιο δικαστήριο ο χρήστης οδηγείται σε χώρο του διαδικτυακού τόπου που είναι εξειδικευμένος για το συγκεκριμένο δικαστήριο. Κάθε διοικητικό δικαστήριο έχει τον δικό του “προσωποποιημένο χώρο” στον δικτυακό τόπο του ΟΣΔΔΥΔΔ. Η δομή του “ιστοτόπου” του κάθε δικαστηρίου είναι παρόμοια με την αρχική οθόνη. Τέλος, από την πρώτη σελίδα ο ενδιαφερόμενος μπορεί να παρακολουθεί την υπόθεσή του και να μεταβεί στην περιοχή ελεγχόμενης πρόσβασης των “εξωτερικών χρηστών”.

8. Η πύλη χωρίζεται σε τρεις περιοχές: α. Την περιοχή ελεύθερης πρόσβασης, κατεχοχήν περιοχή open data, στην οποία έχουν πρόσβαση όλοι οι χρήστες, χωρίς να απαιτείται κάποιου είδους εγγραφή ή αυθεντικοποίηση. Σε αυτή την περιοχή παρέχονται ηλεκτρονικές υπηρεσίες α΄ επιπέδου. β. Την περιοχή ελεγχόμενης πρόσβασης των “εσωτερικών χρηστών” (δικαστικών λειτουργών και δικαστικών υπαλλήλων της διοικητικής δικαιοσύνης και κατ’ εξαίρεση εξουσιοδοτημένων προσώπων ύστερα από άδεια των αρμοδίων οργάνων του ΣτΕ) σε ηλεκτρονικές υπηρεσίες β΄ επιπέδου, για την πρόσβαση στην οποία απαιτείται εγγραφή και αυθεντικοποίηση του χρήστη. γ. Την περιοχή ελεγχόμενης πρόσβασης των “εξωτερικών χρηστών” (μη δικαστικών λειτουργών και δικαστικών υπαλλήλων της διοικητικής δικαιοσύνης και κατ’ εξαίρεση εξουσιοδοτημένων προσώπων ύστερα από άδεια των αρμοδίων οργάνων του ΣτΕ) σε ηλεκτρονικές υπηρεσίες γ΄ επιπέδου (συναλλαγές), για την πρόσβαση στην οποία απαιτείται εγγραφή και αυθεντικοποίηση του χρήστη. Σε αυτή την περιοχή έχουν πρόσβαση, ανάλογα με τα δικαιώματά τους, οι χρήστες των ηλεκτρονικών υπηρεσιών του ΟΣΔΔΥΔΔ (κυρίως δικηγόροι αλλά και πολίτες, Διοίκηση).

9. Ειδικότερα στην περιοχή ελεύθερης πρόσβασης, open data, κατά την έννοια της νομοθεσίας αποτελούν κυρίως: α. Νομολογία: αα. Αποφάσεις ανωνυμοποιημένες κατά τις απαιτήσεις GDPR ετών, κυρίως, 1990 – 2020 σε μορφή .txt. Υπάρχει υποστήριξη του European Case Law Identifier (ECLI) για τις αποφάσεις και του European Legislation Identifier (ELI) για τα νομοθετήματα του Αριθμητικού Ευρετηρίου και δυνατότητα έρευνας στη νομολογία με μηχανή αναζήτησης με

κριτήρια «Κατηγορία δικαστηρίου». «Κατηγορία Απόφασης» η οποία περιλαμβάνει αποφάσεις ΣτΕ και Διοικητικών Δικαστηρίων, αποφάσεις ΔΕΚ, ΑΕΔ Ε.Α, Ε.Α Ασφαλιστικών Μέτρων και Τριμελούς Συμβουλίου ν. 3068/2002. «Σύνθεση» «Αριθμός Απόφασης». «Αρ. Εισαγωγικού Δικογράφου». «Περιέχει τις λέξεις/φράσεις» (όλες τις λέξεις ή μία από τις λέξεις). «Δεν περιέχει τις λέξεις/φράσεις» (όλες τις λέξεις ή μία από τις λέξεις). Σύνολο των αποφάσεων αυτών περίπου 130.000, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων είναι αποφάσεις ΣτΕ. ββ. Αποφάσεις σε μορφή pdf οι οποίες είναι οι παλαιότερες αποφάσεις του ΣτΕ από το έτος 1929 έως το έτος 1989. Ο αριθμός των αποφάσεων αυτών ανέρχεται περίπου σε 156.000. Οι εν λόγω αποφάσεις δεν είναι ανωνυμοποιημένες. Στην ιστοσελίδα υπάρχει disclaimer, με το οποίο το Δικαστήριο ενημερώνει όσους πολίτες επιθυμούν τη διαγραφή από δικαστικές αποφάσεις των ετών αυτών που τυχόν τους αφορούν, των ονομάτων ή άλλων προσωπικών δεδομένων των ίδιων ή άλλων προσώπων που συνδέονται με αυτούς και δεν είναι εν ζωή ή είναι δικαιοπρακτικώς ανίκανοι, να απευθυνθούν εγγράφως, το αργότερο έως 10.2.2019, στο Τμήμα Πληροφορικής και Τεχνολογιών του Συμβουλίου της Επικρατείας, υποβάλλοντας σχετική αίτηση. γγ. Δελτία νομολογίας και βιβλιογραφικής ενημέρωσης ΣτΕ ετών 2002 έως 2017 όπου παρατίθενται αριθμοί αποφάσεων και σύντομες παρουσιάσεις καθώς και τίτλοι νομικών άρθρων και δνβε ετών 1968 έως 1972 σε μορφή .pdf καθώς και δελτία νομολογίας ετών 2002 -2004 επίσης σε μορφή .pdf. δδ. Περιλήψεις αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας από 2014 έως το 2021 (περίπου 200) και των Διοικητικών Δικαστηρίων (περίπου 40 αποφάσεις ετών 2019 -2020 στην τοποθεσία της Γενικής Επιτροπείας, και αρκετές αποφάσεις (περίπου 60) του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών από 2015 έως 2021). β. Εκθέματα ΣτΕ με δυνατότητα εύρεσης ανά δικαστικό σχηματισμό και ημερομηνία δικασίμου (από 5.12.2020) γ. Ανακοινώσεις Δικαστηρίων (λχ στο ΣτΕ πράξεις πρότυπης δίκης και προδικαστικά ερωτήματα Διοικητικών Δικαστηρίων) και Προέδρου του Δικαστηρίου με ευρύ περιεχόμενο (λχ στο ΣτΕ νέες δικονομικές διατάξεις). δ. Αρθρογραφία δικαστών μέσω του link της ένωσης δικαστών ΣτΕ, μελέτες και ομιλίες στην Γενική Επιτροπεία ε. Γενικές Εκθέσεις Εργασιών της Γενικής Επιτροπείας ετών 2016 -2020, στις οποίες περιλαμβάνονται και στατιστικά των διοικητικών δικαστηρίων (κίνηση εργασιών). Στ. Περιλήψεις προκηρύξεων διαγωνισμών

(τοποθεσία ΣΤΕ διαγωνισμοί για τη καθαριότητα του κτιρίου και παροχής ψηφιακών υπηρεσιών στο Δικαστήριο). Τέλος, στο πλαίσιο του τρέχοντος διαγωνισμού για την ψηφιακή αναβάθμιση του ΟΣΔΥΔΔ ΔΔ προβλέπεται η ανάρτηση στο adjustice.gr απολογισμού και στατιστικών (the court in figures).

10. Τέλος, κατά την άποψή μου, είναι ενδιαφέρουσα η γαλλική εμπειρία και πρακτική στο θέμα των open data της Δικαιοσύνης. Στον ιστότοπο του Conseil d'Etat υπάρχει αναρτημένη δήλωση του Αντιπροέδρου του Δικαστηρίου αυτού κυρίου Brunno Lasserre, σύμφωνα με την οποία: «Τα ανοικτά δεδομένα των δικαστικών αποφάσεων και οι αλγόριθμοι έρευνας θα αποτελέσουν όχημα για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας της Δικαιοσύνης, εάν χρησιμοποιηθούν σωστά. Επίσης, θα προωθήσουν την προβλεψιμότητα των αποφάσεων τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις. Θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε αυτά τα νέα εργαλεία, ενώ, ταυτόχρονα, πρέπει να αποτρέψουμε τους κινδύνους που συνεπάγεται η χρήση τους: Πρέπει να αποτραπεί η υπονόμηση, μέσω συγκεκριμένης προκατάληψης, της έρευνας και της καινοτομίας κατά τη διαμόρφωση της νομολογίας, να προστατευθεί το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων και να μην επιτραπεί η σύγκριση, αξιολόγηση ή πρόβλεψη των επαγγελματικών πρακτικών των δικαστών...». Ο νόμος περί ψηφιακής Δημοκρατίας της 7ης Οκτωβρίου 2016 (νόμος Lemaire) προβλέπει την ελεύθερη δημοσίευση ανωνυμοποιημένων δικαστικών αποφάσεων. Ο νόμος της 23ης Μαρτίου 2019 σχετικά με τον προγραμματισμό και τη μεταρρύθμιση για τη δικαιοσύνη και στη συνέχεια το διάταγμα της 29ης Ιουνίου 2020 καθορίζουν τους ειδικότερους όρους για τη διάθεση των αποφάσεων αυτών στο κοινό. Ενόψει της σπουδαιότητας των δεδομένων της Δικαιοσύνης, της προφανούς ωφέλειας για την κοινωνία και την οικονομία, η οποία θα προκύψει από την ελεύθερη διάθεση αυτών αλλά και των κινδύνων που συνεπάγεται η χρήση τους, θα πρέπει, ενδεχομένως, να εξεταστεί η θέσπιση ενός ειδικού νομοθετικού πλαισίου, ειδικότερου σε σχέση με τις προβλέψεις του ν. 4727/2020, για τη διάθεση και χρήση των open data της Ελληνικής Δικαιοσύνης. Σας ευχαριστώ».

Τέλος, η κ. Μ. Τούλα με θέμα «Τα ανοικτά δεδομένα» ανέφερε τα εξής (συνημμένη παρουσίαση 3): «Όλα αυτά τα χρόνια τί έχει γίνει στο Υπουργείο

Δικαιοσύνης σε σχέση με το τί θα μπορούσαμε να κάνουμε από δω και πέρα, έχει μεγάλη απόσταση, αλλά τώρα υπάρχει ισχυρή βούληση. Θα τρέξω τώρα κάποιες παρουσιάσεις για τους προβληματισμούς μου. Όλα ξεκινάνε λοιπόν το 2006 με το νόμο 3448 όπου οι φορείς του Δημοσίου μεριμνούν ώστε τα έγγραφα, τα οποία βρίσκονται στην κατοχή τους, να μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν για εμπορικούς ή μη σκοπούς, σύμφωνα με τους όρους αυτού του νόμου. Το 2010 με το νόμο 3861 ζητείται από τους φορείς του Δημοσίου να δημιουργήσουν ομάδες διοίκησης έργου για την ανάρτηση νόμων και πράξεων στο διαδίκτυο. Σε συνέχεια και σε εφαρμογή του νόμου αυτού, το Υπουργείο Δικαιοσύνης προχωρεί στη συγκρότηση ομάδας διοίκησης έργου (ΟΔΕ) με σκοπό την ανάρτηση των αντίστοιχων στοιχείων στο πρόγραμμα «Διαύγεια» και ερχόμαστε λοιπόν στο 2014 με το Ν.4305 όπου πλέον θα πρέπει ο κάθε φορέας του Δημοσίου να προβεί στην καταγραφή των συνόλων εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων που έχει στην κατοχή του και να προσδιορίσει ποια από αυτά διαθέτει σε ανοιχτό και μηχαναγνώσιμο μορφότυπο και θα μπορούν να αξιοποιηθούν περαιτέρω από τρίτους. Υποχρέωση του κάθε φορέα είναι να εκδώσει απόφαση των συνόλων δεδομένων που ανέφερα προηγουμένως, στο data.gov.gr και στην Ιστοσελίδα του, όπως επίσης και σε ετήσια βάση να επικαιροποιεί τα δεδομένα. Υπεύθυνος φορέας για τον έλεγχο εφαρμογής του νόμου, είναι το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης, ενώ αρμόδιες για την τήρηση των αναφερομένων σε κάθε φορέα του Δημοσίου είναι οι ομάδες διοίκησης έργου (ΟΔΕ). Σε εφαρμογή των ανωτέρω και σχετικών εγκυκλίων του Υπουργείου Διοικητικής Ανασυγκρότησης, το Υπουργείο Δικαιοσύνης προχωρά στην τροποποίηση της ΟΔΕ που υπήρχε μέχρι στιγμής και εκδίδεται η πρώτη απόφαση με τα σύνολα εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων που διαθέτει το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Το 2016 λόγω του γεγονότος που ανέφερε πριν λίγο και ο κ. Παπανικολάου, το γεγονός δηλαδή ότι δεν ήταν ξεκάθαρο και υπήρχαν και αντιδράσεις, στο τί εννοούμε δεδομένα της Δικαιοσύνης, εκδίδεται η πρώτη απόφαση των συνόλων εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η οποία περιορίζεται μόνο σε έγγραφα, πληροφορίες και δεδομένα που διαθέτει η Κεντρική Υπηρεσία, δηλαδή οι υπηρεσιακές μονάδες στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Το 2019 έγινε μια τροποποίηση της ομάδας και δόθηκε μεγαλύτερη βαρύτητα στα ανοιχτά έγγραφα. Συγκεκριμένα μέλη της ομάδας

ορίζονται οι διευθυντές των υπηρεσιακών μονάδων της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Η συγκεκριμένη ομάδα με τεράστια προσπάθεια κατάφερε και προχωράει το 2020 σε επικαιροποίηση των συνόλων εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων, πάλι όμως της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ερχόμαστε τώρα στο 2020 με το νόμο 4727 που σε εφαρμογή της οδηγίας 1.024 του 2019 γίνεται επικαιροποίηση του προηγούμενου νόμου, με στόχο να προαχθεί η χρήση των ανοιχτών δεδομένων και να ενθαρρυνθεί η καινοτομία στον τομέα των προϊόντων και των υπηρεσιών. Στη συνέχεια στις επόμενες διαφάνειες επικεντρώνομαι σε κάποια σημαντικά σημεία του ανωτέρω νόμου. Στην παράγραφο 10 του άρθρου 59, αναφέρεται ως υποχρέωση να υπάρχουν στα πληροφοριακά συστήματα ασφαλείς διεπαφές προγραμματισμού εφαρμογών, τα λεγόμενα APIs. Στο άρθρο 60 αναφέρονται οι φορείς του Δημοσίου, που εδώ τίθεται το ερώτημα εάν στους φορείς του Δημοσίου, συμπεριλαμβάνονται οι δικαστικές και εισαγγελικές αρχές. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι στο άρθρο 60 στην παράγραφο 6, δίνεται ορισμός του όρου «ανωνυμοποίηση» όπως επίσης και στην παράγραφο 11 του όρου «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα». Στην παράγραφο 1 του άρθρου 64 αναφέρεται ότι μπορεί να υπάρχει οριακό κόστος μεταξύ άλλων και για την ανωνυμοποίηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Με το νέο νόμο υποχρεωμένες για την καταγραφή των συνόλων δεδομένων εγγράφων και πληροφοριών, που έχει ο κάθε φορέας του Δημοσίου, εξακολουθούν να είναι οι ΟΔΕ. Η αντίστοιχη απόφαση των συνόλων δεδομένων εγγράφων και πληροφοριών του κάθε φορέα θα πρέπει να αναρτηθεί στο πρόγραμμα Διαύγεια, στο gov.gr και στην Ιστοσελίδα του (Φορέα).

Παράλληλα το 2016 το Υπουργείο Δικαιοσύνης συμμετέχει για πρώτη φορά, στην παγκόσμια πρωτοβουλία για την Ανοικτή Διακυβέρνηση (Open Government Partnership (OGP)) που στόχο έχει τη διασφάλιση κυβερνητικών δεσμεύσεων για την προώθηση της διαφάνειας, την ενδυνάμωση των πολιτών, την καταπολέμηση της διαφθοράς και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στη σύγχρονη διακυβέρνηση. Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα ημερίδων που πραγματοποιούνται και συμμετέχουν Φορείς του Δημοσίου, η Κοινωνία των Πολιτών, ΜΚΟ κ.α., το Υπουργείο Δικαιοσύνης εντάσσει στο 3^ο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ανοικτή Διακυβέρνηση (2016-2018), δύο δεσμεύσεις. Η 1^η αφορά

την ανοικτή διάθεση δεδομένων Δικαιοσύνης και εστιάζει σε εξωστρεφείς υπηρεσίες, διαλειτουργικότητες και νομολογιακές βάσεις δεδομένων με ανωνυμοποιημένες δικαστικές αποφάσεις μέσω των πληροφοριακών συστημάτων των έργων ΟΣΔΔΥΔΔ, Ελεγκτικού Συνεδρίου, ΟΣΔΔΥΠΠ και Απομαγνητοφώνησης Πρακτικών Δικαστηρίων. Η 2^η αφορά τον εμπλουτισμό των στατιστικών στοιχείων της δικαιοσύνης και την ανοικτή διάθεσή τους έως την πλήρη παραγωγική λειτουργία του πληροφοριακού συστήματος του ΟΣΔΔΥΠΠ.

Για την κατάρτιση του 4^{ου} Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ανοικτή Διακυβέρνηση δεν υπάρχει επαρκής χρόνος (εθνικές εκλογές) και δίνεται η κατεύθυνση να συμπεριληφθούν δράσεις που επικεντρώνονται σε ρεαλιστικά δεδομένα και μέσα από τις κεντρικές υπηρεσίες των Υπουργείων. Και τώρα είμαστε στο 5ο εθνικό σχέδιο δράσης για την Ανοικτή Διακυβέρνηση που θα πρέπει σαν χώρα να προετοιμάσουμε. Και βέβαια και σαν Υπουργείο Δικαιοσύνης να προτείνουμε τις δεσμεύσεις για την περίοδο 2022-2024 οι οποίες θα πρέπει να εστιάσουν σε ένα ψηφιακό μετασχηματισμό, ανοιχτό στην κοινωνία, με διαφάνεια, συμμετοχή και λογοδοσία, καθώς και στην ανοικτή διάθεση δικαστικών δεδομένων, στην ενίσχυση της διαφάνειας και προσβασιμότητας στο χώρο της Δικαιοσύνης. Κατά την άποψή μου σημαντικό ρόλο σε όλο αυτό πρέπει να διαδραματίσει η χρήση μηχανισμών και εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης. Φαντάζομαι και πιστεύω ότι ο ρόλος της επιτροπής θα είναι πολύ σημαντικός σε αυτό.

Στις επόμενες διαφάνειες έχουμε κάποιες προτάσεις. Κάποιες προτάσεις, όπως τις έχουμε καταγράψει και τις προτείνουμε βέβαια μετά από μία μικρή έρευνα που κάναμε στο διαδίκτυο σε σχέση με αντίστοιχες δράσεις τεχνητής νοημοσύνης που έχουν γίνει από άλλες χώρες, σε ευρωπαϊκό και σε παγκόσμιο επίπεδο. Αξίζει να αναφέρουμε ότι σίγουρα υπάρχουν πολύ σημαντικά ζητήματα γύρω από την τεχνητή νοημοσύνη και δεν αφορούν μόνο τεχνικά ζητήματα, που είναι μεν σημαντικά, αλλά και μία σειρά από άλλα θέματα νομικής και ηθικής φύσεως. Υπάρχουν διάφορα ζητήματα που μας προβληματίζουν, όπως για παράδειγμα πώς μπορεί να χωρέσει στο καλούπι ενός «μοντέλου» ο δικαστικός συλλογισμός, πώς μπορεί ένας αλγόριθμος να εξηγήσει τη συμπεριφορά των παραγόντων σε μία δίκη, ποια είναι τα αναμενόμενα οφέλη και πιο το αναπόφευκτο κόστος από την «μοντελοποίηση» της Δικαιοσύνης, ιδίως στο κομμάτι των ποινικών υποθέσεων;

Παρόλα αυτά, εκτός από τους προβληματισμούς, υπάρχει και η εμπειρία από χώρες όπως η Εσθονία που είναι και πρωτοπόρος σε καινοτόμες μεταρρυθμίσεις, η Λετονία, η Βρετανία και η Ολλανδία, που έχουν αρχίσει να επεξεργάζονται σχέδια ανάθεσης υποθέσεων μικρού χρηματικού αντικειμένου στην τεχνητή νοημοσύνη όπως για παράδειγμα στην Εσθονία η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης για μικροδιαφορές έως 7.000 ευρώ. Αντίστοιχες δράσεις έχουμε και στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου εκεί είναι υποχρεωτική η χρήση τεχνητής νοημοσύνης από τους δικαστές και συγκεκριμένα χρησιμοποιείται για να αξιολογηθεί ο κίνδυνος υποτροπής του καταδικασμένου. Αξίζει να αναφέρω ότι η Γαλλία πριν από 1 ή 2 χρόνια, αν δεν κάνω λάθος, έχει ενσωματωθεί σε νόμο, για τη μεταρρύθμιση της Δικαιοσύνης, την απαγόρευση της αλγοριθμικής ανάλυσης δικαστικών αποφάσεων και επιβάλλει και ποινή φυλάκισης μέχρι 5 ετών, δηλαδή δεν επιτρέπεται η χρήση προσωπικών δεδομένων δικαστικών λειτουργιών με σκοπό την ανάλυση ή σύγκριση ή αξιολόγηση και πρόβλεψη επαγγελματικών τους πρακτικών. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω μία πρόταση που θα μπορούσε να έχει χρήση η τεχνητή νοημοσύνη στην Ελλάδα, είναι για να υποστηρίξει τη διοίκηση των δικαστηρίων και σε αυτό μπορεί να συμβάλλει η πολύ σημαντική δουλειά που έχει κάνει ο κ. Κουμπάρακης. Μία άλλη πρόταση είναι η χρήση μηχανισμών και τεχνητής νοημοσύνης για την απονομή της Δικαιοσύνης και την επιτάχυνση της διαδικασίας λήψης των αποφάσεων των δικαστικών αρχών. Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί δηλαδή στην πρόβλεψη απόφασης δικαστηρίου, για ένα συγκεκριμένο κύκλο υποθέσεων, στην έκδοση δικαστικών αποφάσεων για ορισμένες υποθέσεις, όπως ανέφερα και προηγουμένως, που ήδη εφαρμόζεται σε κάποιες χώρες. Ακόμα και για την ηλεκτρονική επίλυση διαφορών. Μια άλλη πρόταση για τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης θα μπορούσε να είναι η βελτίωση της νομικής έρευνας και η πρόσβαση στη νομοθεσία και νομίζω ότι αυτό ταυτίζεται ακριβώς με αυτό που παρουσίασε ο κ. Κουμπάρακης. Και βέβαια η ανωνυμοποίηση των δικαστικών αποφάσεων όλη αυτή η προσπάθεια που έγινε στο τρίτο εθνικό σχέδιο για την ανοιχτή διακυβέρνηση εάν είχαμε τεχνητή νοημοσύνη δεν θα υπήρχε ανθρώπινη παρέμβαση ή θα υπήρχε σε ένα πολύ μικρό ποσοστό και αυτό σημαίνει ότι θα μπορούσαμε επιτελούς σαν Υπουργείο Δικαιοσύνης να έχουμε μία κεντρική βάση νομολογίας. Μία άλλη εφαρμογή που θα μπορούσε να έχει η τεχνητή νοημοσύνη

είναι η χρήση αυτής για την βελτιστοποίηση/αυτοματοποίηση της διαδικασίας ταυτοποίησης φυσικού προσώπου στο πλαίσιο έκδοσης αντιγράφου Ποινικού Μητρώου και ανταλλαγής στοιχείων ποινικού μητρώου με τα Κράτη-Μέλη της ΕΕ και σε αυτό το πεδίο ήταν ιδιαίτερα σημαντική η παρουσίαση του κ. Τσόλια για τα βιομετρικά δεδομένα τα οποία μας απασχολούν τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο στο πλαίσιο του έργου ECRIS-TCN το οποίο αφορά αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις υπηκόων τρίτων χωρών.

Συνοψίζοντας, κατά την άποψη μας, θα πρέπει καταρχήν να υπάρχει νομοθεσία για την τεχνητή νοημοσύνη που να είναι προσαρμοσμένη στους κινδύνους, χωρίς όμως να μας περιορίζει στο να υλοποιήσουμε ψηφιακές εφαρμογές και ασφαλώς να μην περιορίζεται η καινοτομία. Θα πρέπει να υπάρχει διαφάνεια και θα πρέπει όλα αυτά να είναι υπό τον ανθρώπινο έλεγχο και στόχος μας θα πρέπει να είναι η βελτίωση και η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα της Δικαιοσύνης, των παρεχόμενων υπηρεσιών και ασφαλώς να βελτιώσουμε τις συνθήκες λειτουργίας των δικαστηρίων. Σας ευχαριστώ».

Ο Πρόεδρος ευχαρίστησε τους εισηγητές και επισήμανε τον κομβικό ρόλο που καλείται να αναλάβει το Υπουργείο Δικαιοσύνης και το υπαλληλικό προσωπικό του.

Ο κ. Μ. Κουμπάρκης ανέφερε ότι «έχουμε έγγραφα, που περιέχουν πληροφορία διαθέσιμη σε κάποια ηλεκτρονική μη δομημένη μορφή, πρέπει να σκεφτούμε δομές που θα τα περιγράφουν. Θα μπορούσαμε να βοηθήσουμε εμείς, εγώ και τα μέλη της ομάδας μου. Το έργο μας δεν είχε χρηματοδότηση. Ήταν μέλη που έκαναν την πρακτική τους άσκηση. Αν υπάρχει ένας φορέας, χρηματοδοτικός, όπως το Υπουργείο, θα μπορούσαμε να πάμε πιο γρήγορα μπροστά. Πρέπει να είναι το Υπουργείο μπροστά. Εμείς πηγαίναμε σε κάθε φορέα, να δείξουμε την πλατφόρμα μας, να την χρησιμοποιήσουν. Δυστυχώς δεν συνέβη κάτι τέτοιο. Ναι, συμφωνώ κ. Πρόεδρε, πρέπει να είναι το Υπουργείο μπροστά».

Ο Πρόεδρος σημείωσε ότι η παρούσα Επιτροπή θα μπορούσε να συμβάλει με συγκεκριμένες προτάσεις προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης, βασισμένες στην παρουσίαση της κ. Τούλα.

Ι. Συμεωνίδης: «Ήθελα να ρωτήσω τον κ. Κουμπαράκη αν τον απασχόλησε κάποιο πρόγραμμα που είχε προταθεί τότε. Οι νέες ρυθμίσεις ενσωματώνονται στα νομοθετήματα που τους αφορούν. Η επιτροπή είναι όργανο του Υπουργείου και πρέπει να χαράξει έναν οδικό χάρτη σε ό,τι είναι εφικτό να γίνει. Τώρα είμαστε στο στάδιο της ψηφιοποίησης που είναι προαπαιτούμενο για τις εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης. Κινούμαστε στο στάδιο των προϋποθέσεων και όχι στο στάδιο των κινδύνων και ελέγχου των εφαρμογών. Για το παρόν στάδιο είναι αναγκαίο το εξής: ναι, στην ψηφιοποίηση των αποφάσεων, αλλά πρέπει να υπάρχει και ένα πρόγραμμα ανωνυμοποίησης. Εμείς στα διοικητικά δεν τις δημοσιεύουμε τις αποφάσεις από σχέδιο αλλά από το πρωτότυπο. Είναι κρίμα αποφάσεις που υπάρχουν να μην μπορούν να ανέβουν στο πόρταλ (portal). Πάμε σε μια πλήρη νομιμοποίηση διαδικασιών και χρειάζεται απλοποίηση διαδικασιών. Πρέπει να μιλήσουμε για την επισημείωση κάθε εγγράφου που με το παρόν σύστημα δεν γίνεται εύκολα. Πολύ σημαντικό να καταγραφούν ποιες είναι οι πιθανές εφαρμογές. Ας το ξεκινήσουμε».

Πρόεδρος: «Έχει δίκιο ο κ. Συμεωνίδης, πράγματι έχουμε ανάγκη ένα οδικό χάρτη. Να λάβουμε όμως παράλληλα υπόψη και ότι η εποχή μας είναι εποχή των αλμάτων. Η ΤΝ μπορεί να υπερκεράσει κάθε οδικό χάρτη».

Π. Λυμπερόπουλος: «Ο ρόλος του Υπουργείου είναι πολύ σημαντικός και χρειάζονται άλματα, αλλά εμείς το βλέπουμε από τα μάτια του δημόσιου κράτους. Εφαρμογές τρέχουν στην αγορά πάρα πολλές που επηρεάζουν τον τρόπο λειτουργίας και επηρεάζουν εκ πλάγιου τον τρόπο λειτουργίας της Δικαιοσύνης. Πρέπει να καταγράψουμε τί θέλουμε να κάνουμε. Ας πάρουμε γρήγορες αποφάσεις».

Γ. Στάμου: «Πολύ ενδιαφέρουσες οι εισηγήσεις. Η στοχοθεσία και οι προτάσεις της κυρίας Τούλα είναι εξαιρετικές και άμεσα θα μπορούσαν να γίνουν δράση μέσω ΤΝ. Κυρίως στο κομμάτι της τεκμηρίωσης. Θα πρότεινα σε αυτή τη φάση, να δούμε τι

εργαλεία θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε για να έχουμε γρήγορα αποτελέσματα».

Ξ. Τοκμακίδου: «Από πλευράς της πολιτικής ηγεσίας, θα ήθελα να διαβεβαιώσω πως ο Υπουργός έχει δώσει προτεραιότητα στην ψηφιακή δικαιοσύνη, κάτι που αποδεικνύεται από όλα όσα έχουν υλοποιηθεί το τελευταίο χρονικό διάστημα. Αναμφίβολα χαιρετίζει τη σπουδαιότητα της τεχνητής νοημοσύνης στο δικαστικό σύστημα και αναγνωρίζει τη συμβολή της παρούσας επιστημονικής επιτροπής. Το Υπουργείο χαράζει τις στρατηγικές και αναμένει ουσιαστική συνεργασία και υποστήριξη από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη».

Μ. Τούλα: «Η χρονική στιγμή είναι πολύ σημαντική για να γίνουν οι τροποποιήσεις. Πρέπει να κάνουμε σημαντικά έργα ψηφιοποίησης και να αποφύγουμε τις παθογένειες που υπήρχαν σε προηγούμενα έργα».

Πρόεδρος: «Εξαιρετικές οι παρουσιάσεις όλων των εισηγητών. Συμφωνούμε να ζητήσουμε να αναρτώνται τα πρακτικά της Επιτροπής στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης;»

Τα μέλη δήλωσαν ότι συμφωνούν.

Πρόεδρος: «Με βάση τις εισηγήσεις και τη συζήτηση που έγινε, προτείνω:

Α) να τονίσουμε την άμεση ανάγκη για επιτάχυνση της διάθεσης ανωνυμοποιημένων ανοιχτών δεδομένων του δικαστικού συστήματος,

Β) να υιοθετήσουμε τις προτάσεις της κας Τούλα για συγκεκριμένες δράσεις και να τις υποστηρίξουμε ενώπιον του Υπουργείου Δικαιοσύνης

Γ) να μελετήσουμε σε επόμενη συνεδρίαση κατά πόσο υπάρχει ανάγκη να γίνουν νομοθετικές παρεμβάσεις για την διασφάλιση της προστασίας του δικαιώματος για παροχή δικαστικής προστασίας και των προσωπικών δεδομένων κατά τη χρήση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης (σχετικές ρυθμίσεις έχουν ήδη εισαχθεί σε άλλες χώρες, όπως στη Γαλλία).

Δ. Μουστακάτος: «Για το τρίτο που είπατε, για το γαλλικό νόμο, καλό θα ήταν να υπάρχει ένα μεταφρασμένο σχέδιο, γιατί υπάρχουν πολλά θέματα, ο έλεγχος των αποφάσεων από τον πολίτη κ.λπ., και για αυτό κρατώ μια επιφύλαξη».

Πρόεδρος: «Βεβαίως, θα τα μελετήσουμε με προσοχή».

Τα μέλη συμφώνησαν με τις πιο πάνω προτάσεις.

Στο σημείο αυτό ολοκληρώθηκε η τηλεσυνεδρίαση.

Ο Πρόεδρος

Η Γραμματέας

Κωνσταντίνος Κουσούλης

Μαρία Παπαμιχαήλ

Συνημμένες παρουσιάσεις:

(1) Μ. Κουμπάρκης: «Η κατάσταση των ανοιχτών δεδομένων στον τομέα της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα: Τα έργα Νομοθεσία και Χωρονομοθεσία»

(2) Π. Λυμπερόπουλος: «METADATA και ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ - πρακτική προσέγγιση»

(3) Μ. Τούλα «Ανοικτά Δεδομένα»